

KARL MARX ²⁴

(LYHYT ELÄMÄKERRALLINEN
KATSAUS JA MARXILAIKUUDEN
ESITYS)

*Kirjoitettu heinäkuussa —
marraskuussa 1914*

*Julkaistu ensi kerran v. 1916
Granatin Tietosanakirjassa.
7. painos, 28. osa
Allekirjoitus: V. Iljin*

*Julkaistaan käsikirjoituksen mukaan,
jota on verrattu v. 1918 ilmestyneen
kirjasein tekstiin*

ALKULAUSE

Nyt erillisenä painoksena ilmestyvän artikkelin Karl Marxista kirjoitin (muistaakseni) vuonna 1913 Granatin sanakirjaa varten. Artikkelin loppuun oli liitetty melko tarkka kirjallisuusluettelo Marxista, pääasiassa ulkolaisen kirjallisuuden luettelo. Tästä julkaisusta se on jätetty pois. Sanakirjan toimitus taas jätti vuorostaan sensuurisyyistä pois Marxia koskevan artikkelin loppuosan, joka oli omistettu hänen vallankumouksellisen taktiikkansa esitykselle. Valitettavasti minulla ei ole mahdollisuutta julkaista tässä uudelleen tuota loppuosaa, sillä käsikirjoitus on jäänyt jonnekin paperieni joukkoon Krakoviin tai Sveitsiin. Muistan vain sen, että siinä artikkelin loppuosassa esitin muun muassa sen kohdan Marxin 16.IV.1856 Engelsille kirjoittamasta kirjeestä, jossa Marx sanoi: „Koko asia Saksassa tulee riippumaan siitä, voidaanko proletaarista vallankumousta lujittaa jonkinlaisella talonpoikaissodan toisella painoksella. Silloin asiat tulevat olemaan mainiosti”. Juuri tätä eivät käsittäneet vuoden 1905 jälkeen menshevikkimme, jotka ovat menneet nyt niin pitkälle, että ovat kavaltaneet täydellisesti sosialismin, siirtyneet porvariston puolelle.

N. Lenin

Moskova, 14. V. 1918.

*Julkaistu v. 1918 kirjasessa:
N. Lenin. „Karl Marx”.
Kustannusliike „Priboi”, Moskova*

Julkaistaan käsikirjoituksen mukaan

Karl Marx syntyi toukokuun 5 p:nä 1818 uutta lukua Trierin kaupungissa (Reinin puoleisessa Preussissa). Hänen isänsä oli asianajaja, juutalainen, joka v. 1824 kääntyi protestanttiseen uskoon. Perhe oli varakas ja sivistynyt, mutta ei vallankumouksellinen. Päätettyään Trierin lukion Marx siirtyi yliopistoon, ensin Bonniin, sitten Berliiniin ja opiskeli lakitiedettä, eniten kuitenkin historiaa ja filosofiaa. Kurssin hän päätti v. 1841 esittäen tohtorinväitöskirjan Epikuroksen filosofiasta. Katsomuksiltaan Marx oli silloin vielä hegeliläinen idealisti. Berliinissä hän kuului „vasemmisto-hegeliläisten” kerhoon (Bruno Bauer y.m.), jotka pyrkivät tekemään Hegelin filosofiasta ateistisia ja vallankumouksellisia johtopäätöksiä.

Päätettyään yliopiston Marx muutti Bonniin aikoen valmistua professoriksi. Mutta hallituksen taantumuksellinen politiikka, hallituksen, joka v. 1832 riisti oppituolin Ludwig Feuerbachilta ja v. 1836 uudelleen kieltäytyi päästämästä häntä yliopistoon sekä v. 1841 kielsi nuorelta professorilta Bruno Bauerilta oikeuden luennoida Bonnissa, pakotti Marxin luopumaan tiedemiesurasta. Vasemmisto-hegeliläisten katsantokantojen kehitys edistyi siihen aikaan Saksassa hyvin nopeasti. Etenkin Ludwig Feuerbach alkaa v:sta 1836 alkaen arvostella jumaluusoppia ja kääntyä materialismiin, joka saa hänet täysin valtoihinsa v. 1841 („Kristinuskon olemus”); v. 1843 ilmestyi hänen teoksensa „Tulevaisuuden filosofian periaatteet”. „Piti saada kokea” näiden kirjojen „vapauttava vaikutus”, kirjoitti Engels näistä Feuerbachin teoksista myöhemmin. „Meistä” (s.o. vasemmisto-hegeliläisistä, Marx mukaanluettuna) „tuli

Kapal Malaka pada tahun 5/11/1818. & surat Muzt (Muzt. ...)

... dan Muzt. ... tahun 1847. ...
... tahun 1841. ...
... tahun 1842. ...
... tahun 1843. ...

No okonranie ...
... tahun 1842. ...
... tahun 1843. ...
... tahun 1844. ...
... tahun 1845. ...

... tahun 1843. ...
... tahun 1844. ...
... tahun 1845. ...

... tahun 1843. ...
... tahun 1844. ...
... tahun 1845. ...

Ensimmäinen sivu
V. I. Leninin
käsikirjoituksesta
„Karl Marx”.
Heinäkuu—marraskuu
1914

heti feuerbachilaisia”. Siihen aikaan Reinin seudun radikaaliset porvarit, joilla oli kosketuskohtia vasemmisto-hegeliläisiin, perustivat Kölnissä oppositiomielisen sanomalehden — „Reinin Lehden” (alkoi ilmestyä tammikuun 1 p:nä 1842). Marx ja Bruno Bauer kutsuttiin pääavustajiksi, lokakuussa 1842 Marxista tuli päätoimittaja, ja hän muutti Bonnista Kölniin. Lehden vallankumouksellisdemokraattinen suunta kävi Marxin toimittajana ollessa yhä selvemmäksi, ja hallitus pani lehdelle ensin kaksin- jopa kolminkertaisen sensuurin ja sitten päätti tammikuun 1 p:nä 1843 lakkauttaa sen kokonaan. Marxin täytyi tähän mennessä erota toimittajan virasta, mutta hänen poistumisensa ei kuitenkaan pelastanut lehteä, ja se lakkautettiin maaliskuussa 1843. Huomattavimmista Marxin kirjoituksista „Reinin Lehdessä” Engels esittää tuonnempana mainittujen lisäksi (ks. *Kirjallisuus*) vielä kirjoituksen Moselin laakson viiniviljelijätalonpoikain asemasta. Lehtityö oli osoittanut Marxille, ettei hän tunne riittävästi poliittista taloustiedettä, ja hän ryhtyi uutterasti sitä tutkimaan.

V. 1843 Marx meni Kreuznachissa naimisiin Jenny von Westphalenin, lapsuudenystävättärensä kanssa, jonka hän jo ylioppilaana ollessaan oli kihlannut. Hänen vaimonsa kuului taantumukselliseen preussilaiseen aatelistiperheeseen. Jenny von Westphalenin vanhin veli oli Preussin sisäasiainministerinä mitä taantumuksellisimpana aikana, 1850—1858. Syksyllä 1843 Marx saapui Pariisiin julkaistakseen ulkomailla yhdessä Arnold Rugen (1802—1880; vasemmisto-hegeliläinen, 1825—1830 vankilassa, 1848 jälkeen poliittinen maanpakolainen; vuosien 1866—1870 jälkeen bismarckilainen) kanssa radikaalista aikakauslehteä. Tätä aikakauslehteä, „Saksalais-Ranskalaista Vuosikirjaa”, ilmestyi vain ensimmäinen vihko. Se lakkasi ilmestymästä niiden vaikeuksien vuoksi, joita sen salainen levittäminen Saksassa kohtasi, ja Rugen kanssa syntyneiden erimielisyyksien tähden. Tässä aikakauslehdessä julkaisemissaan kirjoituksissa Marx esiintyy jo vallankumouksellisena, joka julistaa „kaiken olevaisen säälimätöntä arvostelua” ja muun muassa „aseiden arvostelua”²⁵ ja joka vetoaa *joukkoihin* ja *proletariaattiin*.

Syyskuussa 1844 saapui Pariisiin muutamaksi päiväksi Friedrich Engels, josta siitä lähtien tuli Marxin lähin

ystävä. He yhdessä ottivat mitä vilkkaimmin osaa Pariisin vallankumouksellisten ryhmien silloiseen kuohuvaan elämään (erityinen merkitys oli Proudhonin opilla, jota Marx arvosteli ankarasti kirjassaan „Filosofian kurjuus” v. 1847) ja taistellen päättäväisesti erilaisia pikkuporvarillisen sosialismin oppeja vastaan kehittivät vallankumouksellisen *proletaarisen sosialismin* eli kommunismin (marxilaisuuden) teorian ja taktiikan. Ks. Marxin teoksia tältä kaudelta, 1844—1848, alempana: *Kirjallisuus*. V. 1845 Marx karkotettiin Preussin hallituksen vaatimuksesta Pariisista vaarallisena vallankumouksellisenä. Hän siirtyi Brysseliin. Keväällä 1847 Marx ja Engels liittyivät salaiseen propagandayhdistykseen „Kommunistien liittoon”, ottivat huomattavalla tavalla osaa tämän liiton II edustajakokoukseen (marraskuussa 1847 Lontoossa) ja kirjoittivat sen toimeksiannosta kuuluisan „Kommunistisen Puolueen Manifestin”, joka ilmestyi helmikuussa 1848. Tässä teoksessa esitetään nerokkaalla selkeydellä ja selväpiirteisyydellä uusi maailmankäsitys, johdonmukainen materialismi, joka käsittää myöskin yhteiskunnallisen elämän alan; dialektiikka täydellisimpänä ja syvällisimpänä oppina kehityksestä; teoria luokkataistelusta ja uuden, kommunistisen yhteiskunnan luojaan, proletariaatin, maailmanhistoriallisesta, vallankumouksellisesta tehtävästä.

Vuoden 1848 helmikuun vallankumouksen puhjettua Marx karkotettiin Belgiasta. Hän matkusti jälleen Pariisiin ja sieltä maaliskuun vallankumouksen jälkeen Saksaan, nimenomaan Kölniin. Siellä ilmestyi kesäkuun 1 päivästä 1848 toukokuun 19 päivään 1849 „Uusi Reinin Lehti”; sen päätoimittaja oli Marx. Vuosien 1848—1849 vallankumoustaapahtumain kulku vahvisti loistavasti uuden teorian oikeaksi, samoin kuin sen sitten ovat vahvistaneet oikeaksi maailman kaikkien maiden kaikki proletaariset ja demokraattiset liikkeet. Voitolle päässyt vastavallankumous asetti Marxin aluksi syytteeseen (vapautettiin syytteestä helmikuun 9 p:nä 1849) ja karkotti hänet sitten Saksasta (toukokuun 16 p:nä 1849). Marx matkusti ensin Pariisiin, mutta vuoden 1849 kesäkuun 13 päivän mielenosoituksen jälkeen karkotettiin sieltäkin, ja hän matkusti Lontooseen, missä asui sitten kuolemaansa asti.

Maanpakolaisuusolot, joita erittäin havainnollisesti kuvaa Marxin ja Engelsin kirjeenvaihto (julkaistu 1913), olivat peräti vaikeat. Puute suorastaan kuristi Marxia ja hänen perhettään; ilman Engelsin keskeytymätöntä ja uhrautuvaa rahallista avustusta Marx ei olisi voinut saada valmiiksi „Pääomaa” ja olisi varmasti sortunut puutteeseen. Vallalla olleet pikkuporvarillisen, yleensä epäproletaarisen sosialismin opit ja virtaukset pakottivat sitä paitsi Marxia käymään herkeämättä säälimätöntä taistelua ja joskus torjumaan mitä hurjimpia ja mielettömimpiä persoonallisia hyökkäyksiä („Herr Vogt” *). Pysytellen syrjässä maanpakolaiskerhoista Marx kehittäi useissa historiallisissa teoksissa (ks. *Kirjallisuus*) materialistista teoriaansa suunnaten voimansa pääasiassa poliittisen taloustieteen tutkimiseen. Marx vallankumouksellisti tämän tieteen (ks. alempana esitettyä Marxin *oppia*) teoksissaan „Poliittisen taloustieteen arvostelua” (1859) ja „Pääoma” (I osa. 1867).

Demokraattisten liikkeiden elpymiskausi 50-luvun lopulla ja 60-luvulla kutsui Marxin jälleen käytännölliseen toimintaan. V. 1864 (syyskuun 28 pnä) perustettiin Lontoossa kuuluisa I Internationale, „Työväen kansainvälinen yhdistys”. Marx oli tämän yhdistyksen sielu, sen ensimmäisen „Vetoimuksen” ja lukuisten päätöslauselmien, julkilausumien, manifestien tekijä. Yhdistäen eri maiden työväenliikettä, pyrkien ohjaamaan yhteistoiminnan uomaan epäproletaarisen, esimarxilaisen sosialismin eri muotoja (Mazzeni, Proudhon, Bakunin, Englannin liberaalinen tradeunionismi, lassallelaiset oikeistolaisorjahtelut Saksassa j.n.e.), taistellen kaikkien näiden lahkojen ja pienten koulukuntien teorioita vastaan Marx takoi eri maiden työväenluokan proletaarisen taistelun yhtenäisen taktiikan. Pariisin Kommuunin kukistuttua (1871), josta Marx antoi niin syvällisen, osuvan, loistavan ja *tehokkaan*, vallankumouksellisen arvion („Kansalaissota Ranskassa” 1871), ja Bakuninin kannattajien aiheuttaman Internationalen hajaantumisen jälkeen kävi Internationalen olemassaolo Euroopassa mahdottomaksi. Internationalen Haagin kongressin jälkeen (1872) Marx sai aikaan sen Pääneuvoston

---

* — „Herra Vogt”. *Toim.*

muuttamisen New Yorkiin. Ensimmäinen Internationale oli suorittanut historiallisen tehtävänsä ja antoi tilan työväenliikkeen verrattomasti voimakkaamman kasvun kaudelle maailman kaikissa maissa, nimenomaan kaudelle, jolloin työväenliike kasvoi *laajuussuuntaan* ja muodostettiin työväen sosialistisia *joukkopuolueita* eri kansallisten valtioiden pohjalla.

Utterata toiminta Internationalessa ja vieläkin utteramat teoreettiset tutkimustyöt mursivat lopullisesti Marxin terveyden. Hän jatkoi poliittisen taloustieteen uudestimuokasta ja „Pääoman” kirjoittamisen loppuun saattamista kooten suuret määrät uutta aineistoa ja opiskellen useita kieliä (esim. venäjää), mutta sairautensa vuoksi hän ei saanut „Pääomaa” valmiiksi.

Joulukuun 2 pnä 1881 kuoli hänen vaimonsa. Maaliskuun 14 pnä 1883 Marx vaipui hiljaa ikuiseen uneen nojatuolissaan. Hänet haudattiin vaimonsa viereen Lontoon Highgaten hautausmaalle. Eräitä Marxin lapsista kuoli lapsuusiässä Lontoossa, kun perhe kärsi kovaa puutetta. Kolme tytärtä oli naimisissa Englannin ja Ranskan sosialistien kanssa: Eleanor Aveling, Laura Lafargue ja Jenny Longuet. Viimeksi mainitun poika on Ranskan sosialistisen puolueen jäsen.

MARXIN OPPI

Marxilaisuus on Marxin katsantokantojen ja opin järjestelmä. Marx oli XIX vuosisadalla esiintyneen ja ihmiskunnan kolmelle edistyneimmälle maalle kuuluneen kolmen aatteellisen perusvirtauksen — klassillisen saksalaisen filosofian, klassillisen englantilaisen poliittisen taloustieteen ja ranskalaisiin vallankumouksellisiin oppeihin yleensä liittyvän ranskalaisen sosialismin — jatkaja ja nerokas täydellistäjä. Marxin vastustajainkin myöntämä Marxin katsantokantojen ihailtava johdonmukaisuus ja eheys, katsantokantojen, joiden kokonaisuus muodostaa uudenaikaisen materialismin ja uudenaikaisen tieteellisen sosialismin, maailman kaikkien sivistysmaiden työväenliikkeen teorian ja ohjelman, tekee välttämättömäksi sen, että esitämme lyhyen katsauksen hänen maailmankatsomukseensa yleensä, ennen kuin ryhdymme selostamaan marxilaisuuden pääsisältöä, nimittäin Marxin taloudellista oppia.

FILOSOFINEN MATERIALISMI

Alkaen vuosista 1844—1845, jolloin Marxin katsantokannat muotoutuivat, Marx oli materialisti, erikoisesti L. Feuerbachin kannattaja, pitäen myöhemminkin Feuerbachin heikkona puolena ainoastaan hänen materialisminsa johdonmukaisuuden ja monipuolisuuden puutetta. Feuerbachin maailmanhistoriallisen, „uraauurtavan” merkityksen Marx näki juuri hänen päättävässä irtisanoutumisessaan Hegelin idealismista ja materialismin julistamisessa, joka vielä „XVIII vuosisadalla, varsinkin Ranskassa, oli taisteltua ei ainoastaan vallitsevia poliittisia laitoksia ja samalla uskontoa ja teologiaa vastaan, vaan myös... kaikkea metafysiikkaa vastaan” („humalaisen mietiskelyn” mielessä erotukseksi „raittiista filosofiasta”) („Pyhä perhe”, julk. „Kirjallisessa Jäämistössä”). „Hegelin mielestä”, kirjoitti Marx, „on ajatteluprosessi, jonka hän aatteen nimisenä muuttaa itsenäiseksi subjektiksikin, todellisuuden demiurgi (luoja)... Minulla päinvastoin ei aatteellinen ole muuta kuin ihmispäähän siirrettyä ja siellä muunnettua aineellisuutta”. („Pääoma”, I, jälkilause 2. painokseen). Täysin yhdenmukaisesti tämän Marxin materialistisen filosofian kanssa ja esittäen sitä Fr. Engels kirjoitti „Anti-Dühringissään” (ks.): — Marx oli tutustunut tämän teoksen käsikirjoitukseen — „...Maailman ykseys ei ole sen olemisessa, vaan sen aineellisuudessa, minkä todistaa... filosofian ja luonnontieteen pitkä ja vaikea kehitys... Liike on aineen olomuoto. Ei missään eikä milloinkaan ole ollut, eikä voi olla ainetta ilman liikettä, liikettä ilman ainetta... Jos kysytään,... mitä on ajattelu ja tiedostaminen, mistä ne tulevat, niin näemme, että ne ovat ihmisainvojen tuotetta ja että itse ihminen on tietyissä luonnonoloissa ja luonnon mukana kehittynyt luonnon tuote. Siitä johtuen on itsestään selvää, että ihmisainvojen tuotteet, jotka nekin ovat viime kädessä luonnon tuotteita, eivät ole ristiriidassa muun luonnonyhteyden kanssa, vaan ovat sen mukaiset”. „Hegel oli idealisti, s.o. hänelle eivät meidän päämme ajatukset olleet todellisten olioiden ja tapahtumain enemmän tai vähemmän abstraktisia heijastuksia (Abbilder, kuvastumia, Engels puhuu joskus myös „painojäljennöksistä”), vaan päinvastoin oliot ja niiden kehitys olivat Hegelille jonkin jo jossain ennen maailman alkua olemassaolleen aatteen heijastusta”.

Teoksessaan „Ludwig Feuerbach”, jossa Fr. Engels esittää omia ja Marxin mielipiteitä Feuerbachin filosofiasta ja jonka Engels toimitti painoon luettuaan sitä ennen vanhan, Marxin kanssa vv. 1844—1845 laatimansa käsikirjoituksen Hegelistä, Feuerbachista ja materialistisesta historiankäsitteyksestä, Engels kirjoittaa: „Kaiken, varsinkin uudemman filosofian suuri peruskysymys on kysymys ajattelun suhteesta olemiseen, hengen suhteesta luontoon... kumpi oli alkuperäinen: henki vaiko luonto... Filosofit jakaantuivat kahteen suureen leiriin sen mukaisesti, miten vastasivat tähän kysymykseen. Ne, jotka väittivät hengen olleen olemassa ennen luontoa ja jotka siis tavalla tai toisella olettivat maailmanluomisen, ...muodostivat idealismin leirin. Toiset, jotka pitivät alkuperäisenä luontoa, kuuluivat materialismin eri koulukuntiin”. Idealismi- ja materialismikäsitteiden (filosofisessa mielessä) kaikki muunlainen käyttö johtaa vain sekaannukseen. Marx hylkäsi päättävästi sekä idealismin, joka aina on tavalla tai toisella yhteydessä uskontoon, että myös varsinkin meidän aikanamme levinneen Humen ja Kantin katsantokannan, agnostisismien, kritismin ja positivismien niiden eri muodoissa, pitäen sellaista filosofiaa „taantumuksellisena” myönnötyksenä idealismille ja parhaimmassa tapauksessa „häveliäänä” tapana hyväksyä materialismi selän takana ja kieltää se yleisön edessä”. Ks. tässä mainittujen Engelsin ja Marxin teosten lisäksi tätä kysymystä koskevaa Marxin kirjettä Engelsille joulukuun 12 pltä 1868, jossa Marx, todeten, että kuuluisa luonnontutkija T. Huxley on esiintynyt tavallista „materialistisemmin” ja on tunnustanut, että koska „me todella teemme havaintoja ja ajattelemme, me emme koskaan pääse pois materialismin maaperältä”, samalla moittii Huxleytä siitä, että hänellä on „takaovi” agnostisismiin ja humelaisuuteen. Erityisesti on pantava merkille Marxin kanta vapauden suhteesta välttämättömyyteen: „välttämättömyys on sokea niin kauan kuin sitä ei ole ymmärretty. Vapaus on välttämättömyyden tajuamista” (Engels, „Anti-Dühring”) — se merkitsee, että tunnustetaan luonnon objektiivinen lainmukaisuus ja välttämättömyyden dialektinen vapaudeksi muuttuminen (samoin kuin tiedostamaton, mutta tiedostettavissa oleva „olio sinänsä” muuttuu „olioksi meitä varten”, „olioiden olemus” „ilmiöksi”). „Vanhan”,

myös feuerbachilaisen (ja sitä enemmän „vulgäärin”, Buchnerin-Vogtin-Moleschottin) materialismin peruspuutteina Marx ja Engels pitivät (1) sitä, että tämä materialismi oli „etupäässä mekaanista”, ei ottanut huomioon kemian ja biologian uudempaa kehitystä (meidän päivinämme tulisi vielä lisätä: aineen sähköteorian kehitystä); (2) sitä, että vanha materialismi oli epähistoriallista, epädialektista (metafyysillistä dialektiikanvastaisessa merkityksessä) eikä pysynyt johdonmukaisesti ja kaikinpuolisesti kehityksen kannalla; (3) sitä, että se käsitti „ihmisen olemuksen” abstraktisesti eikä „kaikkien (konkreettis-historiallisesti määriteltyjen) yhteiskunnallisten suhteiden koostumana” ja sen vuoksi vain „selitti” maailmaa, vaikka kysymys on sen „muuttamisesta”, s.o. ei ymmärtänyt „vallankumouksellisen käytännöllisen toiminnan” merkitystä.

DIALEKTIikka

Hegelin dialektiikkaa, joka oli monipuolisin, sisältörikkain ja syvällisin oppi kehityksestä, Marx ja Engels pitivät Saksan klassillisen filosofian suurimpana saavutuksena. Jokaista muunlaista kehitysperiaatteen, evoluution esitystä he pitivät yksipuolisena, sisällöltään köyhänä, luonnossa ja yhteiskunnassa tapahtuvan todellisen kehityskulun (jossa usein sattuu hyppäyksiä, katastrofeja ja vallankumouksia) vääristelynä ja runtelemisena. „Marx ja minä olimme ehkä ainoat, jotka asetimme tehtäväksemme pelastaa tietoinen dialektiikka” (idealismien ja myöskin hegeliläisyyden tuhosta) „ja siirtää se luonnon materialistiseen käsitykseen”. „Luonto on dialektiikan koetin, ja juuri nykyaikainen luonnontiede, joka antaa tälle kokeelle tavattoman rikasta” (kirjoitettu ennen radiumin, elektronien, alkuaineiden muuttumisen j.n.e. selvilleesaamista!), „joka päivä karttuvaa aineistoa, todistaa siten, että luonnossa tapahtuu kaikki viime kädessä dialektisesti eikä metafyyssillisesti”.

„Suuri perusajatus”, kirjoittaa Engels, „että maailmaa ei ole käsitettävä valmiiden, lopullisten olioiden yhdistelmänä, vaan prosessien kokonaisuutena, jossa näennäisesti muuttumattomat oliot yhtä hyvin kuin niiden ajatukselliset kuvatkin meidän aivoissamme, käsitteet, ovat keskeytymättömässä muutoksessa, syntymässä tahi tuhoutumassa —

tämä suuri perusajatus on Hegelin ajoista saakka painunut tavalliseen tietoisuuteen niin lujasti, että tässä yleisessä muodossaan se tuskin enää kohtaa vastaväitteitä. Mutta sen tunnustaminen sanoissa ja sen soveltaminen käytännössä kussakin eri tapauksessa ja kullakin kyseisellä tutkimusalalla ovat kaksi eri asiaa”. „Dialektiselle filosofialle ei mikään ole lopullista, ehdotonta, pyhää. Se näkee kaikessa kiertämättömän katoavaisuuden leiman, eikä sille ole pysyvistä mikään muu kuin syntymisen ja tuhoutumisen, loputtoman alemmasta ylempään kohoamisen keskeytymätön prosessi. Se itse on vain tämän prosessin yksinkertaista heijastusta ajattelevissa aivoissa”. Täten siis dialektiikka Marxin mukaan on „tiede liikunnan, sekä ulkonaisen maailman että inhimillisen ajattelun liikunnan, yleisistä laeista”.

Tämän Hegelin filosofian vallankumouksellisen puolen Marx omaksui ja kehitti sitä edelleen. Dialektinen materialismi „ei tarvitse mitään muiden tieteiden yläpuolella olevaa filosofiaa”. Entisestä filosofiasta jää jäljelle „oppi ajattelusta ja sen laeista — muodollinen logiikka ja dialektiikka”. Dialektiikka taas, Marxin ja myös Hegelin käsityksen mukaan, sisältää sen, mitä nykyään sanotaan tietoteoriaksi, gnoseologiaksi, jonka on tarkastettava tutkimusesinettään samalla tavoin historiallisesti, tutkien ja yleistäen tiedon syntyä ja kehitystä, siirtymistä tietämättömyydestä tietoon.

Meidän aikanamme on kehityksen, evoluution, ajatus tullut melkein täydellisesti yhteiskunnalliseen tietoisuuteen, mutta muita teitä, ei Hegelin filosofian kautta. Siinä muodossa, jossa Marx ja Engels ovat esittäneet tämän ajatuksen, pitäen Hegeliä lähtökohtanaan, on se kuitenkin paljon täydellisempi, paljon sisältörikkaampi kuin tavanomainen evoluutiokäsitys. Kehitys, joka ikäänkuin toistaa jo käydyt asteet, mutta toistaa ne toisella tavalla, korkeammalla perustalla („kieltämisen kieltäminen”), kehitys, joka ei kulje suoraviivaisesti, vaan niin sanoaksemme spiraalia myöten; — hyppäyksellinen, katastrofinen, vallankumouksellinen kehitys; — „asteittaisuuden katkeamiset”; määrän muuttuminen laaduksi; — sisäiset kehitysherätteet, joita erilaisten, tiettyyn esineeseen tahi tietyn ilmiön tai tietyn yhteiskunnan puitteissa vaikuttavien voimien ja tendenssien ristiriidat ja yhteentörmäykset panevat liikkeelle; — jokai-

sen ilmiön *kaikkien* puolien keskinäinen riippuvaisuus ja mitä kiintein, erottamaton yhteys (ja historia avaa yhä uusia puolia), yhteys, joka antaa liikkeen yhtenäisen, lainmukaisen yleismaailmallisen prosessin, — siinä eräitä dialektiikan piirteitä kehitysoppina, joka on (tavallista) sisältörikkaampi. (Vrt. Marxin kirjettä Engelsille tammikuun 8 pltä 1868, jossa Marx pilkkaa Steinin „puisevia trichotomioita”, joiden sotkeminen materialistisen dialektiikan kanssa on järjetöntä.)

MATERIALISTINEN HISTORIAANKASITUS

Vanhan materialismin epäjohdonmukaisuuden, riittämättömyyden ja yksipuolisuuden käsittäminen johti Marxin vakaumukseen, että on „saatettava yhteiskuntatiede sopuun materialistisen perustan kanssa ja rakennettava se uudelleen tätä perustaa vastaavasti”. Kun materialismi yleensä selittää tietoisuuden olemisesta johtuvaksi, eikä päinvastoin, niin sovellettuna ihmiskunnan yhteiskunnalliseen elämään materialismi vaatii *yhteiskunnallisen* tietoisuuden selitettäväksi *yhteiskunnallisesta* olemisesta johtuvaksi. „Teknologia”, selittää Marx („Pääoma”, I), „paljastaa ihmisen aktiivisen suhtautumisen luontoon, hänen elämänsä välittömän tuotantoprosessin ja samalla myöskin hänen yhteiskunnallisten elinehtojensa ja niistä johtuvien henkisten mielteiden synnyn”. Viimeistellyssä muodossa Marx esitti materialismin perusajatukset ihmis-yhteiskuntaan ja sen historiaan ulotettuna alkulauseessa teokseensa „Poliittisen taloustieteen arvostelua” seuraavin sanoin:

„Elämänsä yhteiskunnallisessa tuotannossa ihmiset astuvat määrättyihin, välttämättömiin, heidän tahdostaan riippumattomiin suhteisiin, tuotantosuhteisiin, jotka vastaavat heidän aineellisten tuotantovoimiensa määrättyä kehitystasetta.

Näiden tuotantosuhteiden kokonaisuus muodostaa yhteiskunnan taloudellisen rakenteen, reaalisen perustan, jolle juridinen ja poliittinen päällysrakennus kohoaa ja jota vastaavat yhteiskunnallisen tietoisuuden määrättyt muodot. Aineellisen elämän tuotantotapa on yleensä yhteiskunnallisen, poliittisen ja henkisen elämänprosessin edellytys. Ei ihmisten tajunta määrää heidän olemistaan, vaan päinvastoin heidän yhteiskunnallinen olemisensä määrää heidän

tajuntansa. Kehityksensä määrättyllä asteella joutuvat yhteiskunnan aineelliset tuotantovoimat ristiriitaan ole-massaolevien tuotantosuhteiden kanssa, tahi — mikä on vain saman asian juridinen ilmaisu — omistussuhteiden kanssa, joiden puitteissa ne olivat tähän asti kehittyneet. Tuotantovoimien kehittämismuodoista muuttuvat nämä suhteet niiden kahleiksi. Silloin alkaa yhteiskunnallisen vallankumouksen aikakausi. Taloudellisen perustan muuttumisen mukana mullistuu hitaammin tahi nopeammin koko suunnaton päällysrakennus. Sellaisia mullistuksia tarkasteltaessa täytyy aina erottaa aineellinen, luonnontieteellisen tarkasti todettavissa oleva, taloudellisissa tuotantoehdoissa tapahtuva mullistus juridisista, poliittisista, uskonnollisista, taiteellisista tahi filosofisista, lyhyesti sanoen, ideologisista muodoista, joissa ihmiset tajuavat tämän ristiriidan ja taistelevat sitä vastaan.

Yhtä vähän kuin yksilöä voidaan arvostella sen mukaan, mitä hän itse ajattelee itsestään, yhtä vähän voidaan tuollaista mullistuskautta arvioida sen oman tietoisuuden mukaan. Tämän tietoisuuden täytyy pikemminkin saada selityksensä aineellisen elämän ristiriidoista, yhteiskunnallisten tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden välisestä ristiriidasta”... „Aasialaista, antiikkista, feodaalista ja uuden ajan porvarillista tuotantotapaa voidaan suurin piirtein pitää taloudellisen yhteiskuntamuodostuman edistyksen aikakausina”. (Vrt. Marxin lyhyttä sanontaa hänen kirjeeseensä Engelsille heinäkuun 7 piltä 1866: „Meidän teoriamme siitä, että tuotannonvälineet määräävät työn organisaa-tion”.)

Materialistinen historiankäsitys eli oikeammin materialismin johdonmukainen kehittäminen ja sen ulottaminen yhteiskunnallisten ilmiöiden alalle hävitti kaksi entisten historiateoriain suurinta vikaa. Ensinnäkin ne parhaimmassa tapauksessa tarkastelivat vain ihmisten historiallisen toiminnan aatteellisia vaikuttimia tutkimatta sitä, mistä nämä vaikuttimet aiheutuvat, huomaamatta objektiivista lainmukaisuutta yhteiskunnallisten suhteiden järjestelmän kehityksessä ja näkemättä näiden suhteiden juuria aineellisen tuotannon kehitysvaiheessa; toiseksi, aikaisemmat teoriat jättivät huomioonottamatta juuri väestöjoukkojen toiminnot, kun taas historiallinen materialismi teki ensi ker-

ran mahdolliseksi tutkia joukkojen yhteiskunnallisia ehtoja ja näiden ehtojen muutoksia luonnonhistoriallisella tarkkuudella. Ennen Marxia „sociologia” ja historiantutkimus saattoivat parhaassa tapauksessa antaa rykelmän sieltä täältä koottuja muokkaamattomia tosiasioita ja kuvata historiallisen prosessin erinäisiä puolia. Marxilaisuus osoitti tien yhteiskunnallis-taloudellisten muodostumien syntymis-, kehitys- ja rappeutumisprosessin kaikkikäsitteävään, kaikinpuoliseen tutkimiseen tarkastellen kaikkien ristiriitaisten tendenssien kokonaisuutta, johtaen nuo muodostumat yhteiskunnan eri luokkien tarkoin määriteltäviksi elämisen ja tuotannon ehdoiksi, eliminoiden subjektivismiin ja mielihyvyyden erilaisten „vallitsevien” aatteiden valitsemisessa tai niiden tulkinnessa, osoittaen poikkeuksetta kaikkien aatteiden ja kaikkien eri tendenssien juurten olevan materiaalistien tuotantovoimien tilassa. Ihmiset tekevät historiansa itse, mutta mikä määrää ihmisten ja nimenomaan ihmisjoukkojen vaikuttimet, mistä johtuvat toisilleen ristiriitaisten aatteiden ja pyrkimysten yhteentörmäykset, millainen on kaikkien lukuisten ihmisyyhteiskuntien kaikkien näiden yhteentörmäysten kokonaisuus, millaiset ovat aineellisen elämän tuotannon objektiiviset ehdot, jotka muodostavat ihmisten koko historiallisen toiminnan perustan, millainen on näiden ehtojen kehityksen laki — kaikkeen siihen Marx kiinnitti huomion ja osoitti tien tieteelliseen historian-tutkimiseen yhtenäisenä, valtavassa monipuolisuudessaan ja ristiriitaisuuksissaan lainmukaisena prosessina.

LUOKKATAISTELU

Että tietyn yhteiskunnan toisten jäsenten pyrkimykset ovat vastakkaiset toisten pyrkimyksille, että yhteiskunta-elämä on täynnä ristiriitoja, että historia näyttää meille taistelun, jota käydään kansojen ja yhteiskuntain kesken, sekä myös taistelun, jota käydään niiden sisällä, ja sitä paitsi vielä vallankumous- ja taantumuskausien vaihtelun, sodan ja rauhan, pysähdyksen ja nopean edistyksen tai laskun kausien vaihtelun, — ne ovat yleisesti tunnettuja tosiasioita. Marxilaisuus antoi johtolangan, joka tekee mahdolliseksi löytää lainmukaisuuden tässä näennäisessä labyrintissa ja kaaoksessa, nimittäin: luokkataisteluteorian. Vain tietyn yhteiskunnan kaikkien jäsenten tai yhteiskunta-

ryhmäin pyrkimysten kokonaisuuden tutkiminen voi johtaa näiden pyrkimysten tuloksen tieteelliseen määrittelyyn. Ristiriitaisten pyrkimysten aiheuttajana taas esiintyy erilaisuus niiden *luokkien* asemassa ja elämisen ehdoissa, joihin kukin yhteiskunta jakautuu. „Koko tähänastisen yhteiskunnan historia”, kirjoittaa Marx „Kommunistisessa Manifestissa” (poikkeuksena alkukantaisen yhteisön historia — lisää Engels myöhemmin), „on ollut luokkataistelujen historiaa. Vapaa ja orja, patriisi ja plebeiji, paroni ja maaorja, ammattikuntamestari ja kisälli, lyhyesti sanoen sortaja ja sorrettu ovat aina olleet toistensa vastakohtia, käyneet keskeytymätöntä, milloin peitettyä, milloin avointa taistelua, taistelua, mikä joka kerta on päättynyt koko yhteiskunnan vallankumoukselliseen uudistamiseen tai taistelevien luokkien yhteiseen häviöön... Feodaalisen yhteiskunnan tuhosta syntynyt nykyaikainen porvarillinen yhteiskunta ei ole poistanut luokkavastakohtia. Se on vain asettanut vanhojen tilalle uusia luokkia, uusia sorron edellytyksiä, uusia taistelumuotoja. Meidän aikakautemme, porvariston aikakausi, on kuitenkin erikoinen siinä suhteessa, että se on yksinkertaistanut luokkavastakohdat. Koko yhteiskunta jakautuu yhä enemmän kahteen suureen vihollisleiriin, kahteen suureen, välittömästi vastakkain olevaan luokkaan: porvaristoon ja proletariaattiin”. Ranskan suuresta vallankumouksesta asti on Euroopan historia useissa maissa erittäin havainnollisesti paljastanut tämän tapahtumain todellisen pohjan, luokkien taistelun. Jo restauraation aika Ranskassa nosti esiin useita historioitsijoita (Thierry, Guizot, Mignet, Thiers), jotka, yleistäessään tapahtumia, eivät voineet olla tunnustamatta luokkien taistelua koko Ranskan historian ymmärtämisen avaimiksi. Ja uusin aikakausi, porvariston täydellisen voiton, edustuslaitosten, laajan (ellei yleisen) äänioikeuden, huokeahintaisen, joukkoihin leviävän päivälehdistön y.m. aikakausi, voimakkaiden ja yhä laajenevien työväenliittojen ja työnantajaliittojen aikakausi j.n.e., on vielä havainnollisemmin osoittanut (vaikkakin usein kovin yksipuolisessa „rauhallisessa”, „perustuslaillisessa” muodossa esiintyvän) luokkien taistelun tapahtumain kannustimiksi. Seuraava kohta Marxin „Kommunistisesta Manifestista” osoittaa meille, millaisia vaatimuksia nykyisen yhteiskunnan jokaisen luokan aseman objektiivisessa

erittelyssä, jokaisen luokan kehitysehtojen erittelyn yhteydessä Marx asetti yhteiskuntatieteelle: „Kaikista luokista, jotka nykyään ovat porvaristoa vastassa, vain proletariaatti on todella vallankumouksellinen luokka. Muut luokat sortuvat ja häviävät suurteollisuuden kehittyessä; proletariaatti on sen oma tuote. Keskisäädyt, pienteollisuuden harjoittaja, pikkukauppias, käsityöläinen, talonpoika, kaikki ne taistelevat porvaristoa vastaan pelastaakseen perikadolta olemassaolonsa keskisäädynä. Ne eivät siis ole vallankumouksellisia, vaan vanhoillisia. Enemmänkin, ne ovat taantumuksellisia, sillä ne yrittävät kääntää historian pyörää taaksepäin. Jos ne ovat vallankumouksellisia, niin ne ovat sellaisia silloin, kun niiden edessä on siirtyminen proletariaattiin, kun ne eivät puolusta nykyisiä, vaan tulevia etujaan, kun ne luopuvat omasta katsantokannastaan asettuakseen proletariaatin katsantokannalle”. Useissa historiallisissa teoksissa (ks. *Kirjallisuus*) Marx antoi loistavia ja syvällisiä näytteitä materialistisesta historiankirjoituksesta, jokaisen eri luokan aseman erittelystä ja vieläpä luokan sisällä olevien eri ryhmien tai kerrosten aseman erittelystä osoittaen silmännähtävästi, miksi ja miten „kaikkalainen luokkataistelu on poliittista taistelua”. Edellä lainaamamme kohta osoittaa havainnollisesti, kuinka monimutkaisen yhteiskunnallisten suhteiden ja luokasta toiseen, entisyydestä tulevaisuuteen *siirtymisen* asteitten verkon Marx erittelee koko historiallisen kehityksen resultantin selville saamiseksi.

Marxin teorian syvällisimpänä, monipuolisimpana ja yksityiskohtaisimpana vahvistuksena ja sovellutuksena on hänen taloudellinen oppinsa.

MARXIN TALOUDELLINEN OPPI

„Teokseni lopullisena päämääränä”, sanoo Marx „Pääoman” alkulauseessa, „on nykyaikaisen yhteiskunnan”, s.o. kapitalistisen, porvarillisen yhteiskunnan, „taloudellisen liikunnan lain selville saaminen”. Tietyn, historiallisesti määrätyn, yhteiskunnan tuotantosuhteiden tutkiminen niiden synnyssä, kehityksessä ja sortumisessa — siinä on Marxin taloudellisen opin sisältö. Kapitalistisessa yhteiskunnassa vallitsee *tavarantuotanto*, ja siksi Marxin analyysi alkaakin tavarantoimituksen erittelystä.

ARVO

Tavara on ensiksikin esine, joka tyydyttää jonkinlaista ihmisen tarvetta; toiseksi esine, joka on vaihdettavissa toiseen esineeseen. Esineen hyödyllisyys tekee sen *käyttöarvoksi*. Vaihtoarvo (eli yksinkertaisesti arvo) on lähinnä se suhde, jossa tietty määrä toisen lajin käyttöarvoja vaihdetaan tiettyyn määrään toisen lajin käyttöarvoja. Jokapäiväinen kokemus osoittaa meille, että miljoonat ja miljardit sellaiset vaihdot rinnastavat alinomaan kaikki ja kaikenlaiset, mitä erilaisimmat käyttöarvot, jotka eivät ole toisiinsa verrattavissa. Mitä yhteistä on näillä erilaisilla esineillä, joita määrättyssä yhteiskunnallisten suhteiden järjestelmässä alituisesti rinnastetaan? Yhteistä niissä on se, että ne ovat *työn tuotteita*. Vaihtaessaan tuotteita ihmiset rinnastavat mitä erilaisimpia työn lajeja. Tavarantuotanto on yhteiskunnallisten suhteiden järjestelmä, jossa eri tuottajat valmistavat erilaisia tuotteita (yhteiskunnallinen työnjako), ja kaikki nämä tuotteet rinnastetaan keskenään vaihdossa. Siis sinä yhteisenä, mitä on kaikissa tavaroissa, ei ole määrätyn tuotannonhaaran konkreettinen työ, ei määrätynlainen työ, vaan *abstraktinen* ihmistyö, ihmistyö yleensä. Tietyn yhteiskunnan koko työvoima, joka esiintyy kaikkien tavaran arvon summassa, on yhtä ja samaa ihmistyövoimaa: miljardit vaihtotapaukset todistavat sen. Ja jokainen eri tavara siis edustaa vain *yhteiskunnallisesti välttämättömän* työajan määrättyä osaa. Arvon suuruuden määrää yhteiskunnallisesti välttämättömän työn määrä eli se työaika, joka on yhteiskunnallisesti välttämätön tietyn tavaran, tietyn käyttöarvon tuottamiseksi. „Rinnastaessaan erilaiset tuotteensa vaihdossa keskenään ihmiset rinnastavat erilaiset työnsä. He eivät tiedä sitä, mutta he tekevät sen”. Arvo on kahden henkilön välinen suhde, kuten muuan vanha taloustieteilijä sanoi; siihen olisi vain pitänyt lisätä: esineellisen verhon peittämä suhde. Vain jonkin määrätyn historiallisen yhteiskuntamuodostuman yhteiskunnallisten tuotantosuhteiden järjestelmän kannalta katsoen, miljardeja kertoja toistuvan, joukoittaisen vaihtoilmion suhteiden kannalta katsoen voidaan ymmärtää, mitä arvo on. „Arvoina ovat tavarat vain jähmettyneen työajan tiettyjä määriä”. Eriteltyään yksityiskohtaisesti tavaroissa olennoituvan työn kaksinaisen luonteen Marx siirtyy erittelemään *arvomuotoa*

ja rahaa. Marx asettaa tällöin päätehtäväkseen arvon rahamuodon *alkuperän* tutkimisen, vaihdon kehityksen *historiallisen prosessin* tutkimisen erillisistä, tilapäisistä vaihtotapauksista („yksinkertainen, erillinen eli tilapäinen arvo-muoto”: jonkin tavaran tietty määrä vaihtuu toisen tavaran tiettyyn määrään) aina yleiseen arvomuotoon asti, jolloin joukko erilaisia tavaroita vaihtuu yhteen tiettyyn tavarahan, sekä arvon rahamuotoon asti, jolloin tänä tiettyinä tavaran, yleisenä vastikkeena, esiintyy kulta. Ollen vaihdon ja tavarantuotannon kehityksen korkein tuote, raha hämää ja verhoaa yksityisten töiden yhteiskunnallisen luonteen, markkinain yhdistämien eri tuottajain välisen yhteiskunnallisen yhteyden. Marx erittelee erikoisen yksityiskohtaisesti rahan eri tehtävät, ja tässäkin (kuten yleensä „Pääoman” ensimmäisissä luvuissa) on pantava erikoisesti merkille, että abstraktinen ja joskus pelkästään deduktiiviselta näyttävä esitystapa itse asiassa tuo esiin valtavan tosiasia-aineiston vaihdon ja tavarantuotannon kehityksen historiasta. „Raha edellyttää tavaravaihdon tiettyä tasoa. Erilaiset rahamuodot — yksinkertainen tavaravastike tai kiertokulun väline tai maksuväline, aarre ja maailmanraha — viittaavat, yhden tai toisen tehtävän soveltamisen erilaisen laajuuden mukaan, sen mukaan, kuinka suhteellisen vallitseva jokin niistä on, yhteiskunnallisen tuotannon prosessin hyvin erilaisiin asteisiin” („Pääoma”, I).

LISÄARVO

Tavarantuotannon tietyllä kehitysasteella raha muuttuu pääomaksi. Tavarahan kiertokulun kaava oli: T (tavara) — R (raha) — T (tavara), s.o. toisen tavaran myynti toisen ostamiseksi. Pääoman yleinen kaava on päinvastoin $R - T - R$, s.o. osto myyntiä varten (voitolla). Marx nimitää tätä alkuperäisen liikkeellepannun rahan arvonnäköistä lisäarvoksi. Tämä rahan „kasvun” tosiasia kapitalistisessa kiertokulussa on yleisesti tunnettu. Juuri tämä „kasvu” muuttaa rahan *pääomaksi*, joka on erikoinen historiallisesti määrätty yhteiskunnallinen tuotantosuhde. Lisäarvo ei voi syntyä tavarahan kiertokulusta, sillä tämä kiertokulku tuntee vain vastikkeiden vaihdon, se ei voi syntyä hinnanlisästäkään, sillä ostajain ja myyjäin keskinäiset tappiot ja voitot

tasaisivat toisensa, mutta kysymyshän onkin nimenomaan yleisestä, keskimääräisestä, yhteiskunnallisesta joukkoilmiöstä eikä yksilöllisestä tapahtumasta. Saadakseen lisäarvoa „on rahan omistajan löydettävä markkinoilta sellainen tavara, jonka käyttöarvo itse sisältäisi erikoisen ominaisuuden olla arvon lähteenä”, sellainen tavara, jonka kulutusprosessi olisi samalla arvonluomisprosessi. Sellainen tavara onkin olemassa. Se on ihmisen työvoima. Sen kulutus on työtä, ja työ luo arvoa. Rahan omistaja ostaa työvoiman sen arvosta, jonka arvon, kuten jokaisen muunkin tavaran arvon, määrää se yhteiskunnallisesti välttämätön työaika, joka on välttämätön sen tuottamiseen (s.o. työläisen ja hänen perheensä ylläpitoon). Kun rahan omistaja on ostanut työvoiman, on hänellä oikeus sen kuluttamiseen, s.o. oikeus panna se työskentelemään koko päivän, sanokaamme 12 tuntia. Mutta työläinen valmistaa 6 tunnissa („välttämätön” työaika) tuotteen, joka korvaa hänen ylläpitonsa, ja seuraavain 6 tunnin kuluessa („lisä”-työaika) luo „lisä”-tuotteen eli lisäarvon, jota kapitalisti ei maksa. Pääomassa on siis tuotantoprosessin kannalta erotettava kaksi osaa: pysyvä pääoma, joka käytetään tuotannonvälineisiin (koneisiin, työvälineisiin, raaka-aineisiin j.n.e.) — sen arvo (yhdellä kertaa tai osittain) siirtyy muuttumattomana valmiiseen tuotteeseen — ja vaihteleva pääoma, joka käytetään työvoimaan. Tämän pääoman arvo ei pysy muuttumattomana, vaan kasvaa työprosessissa luoden lisäarvoa. Sen vuoksi pääoman harjoittaman työvoiman riiston asteen ilmaisemiseksi ei ole verrattava lisäarvoa koko pääomaan, vaan ainoastaan vaihtelevaan pääomaan. Lisäarvon suhdeluku, kuten Marx tätä suhdetta nimittää, on esimerkiksi meidän esimerkissämme $\frac{6}{6}$, s.o. 100 %.

Pääoman synnyn historiallisena edellytyksenä on ensiksin tiettyjen rahamäärien kasautuminen yksityisten henkilöiden käsiin tavarantuotannon kehitysasteen ollessa yleensä verrattain korkealla ja toiseksi, kaksinaisessa merkityksessä „vapaan” työläisen olemassaolo, vapaan esteittä ja rajoituksitta myymään työvoimaansa ja vapaan maasta sekä yleensä tuotannonvälineistä, taloudettoman työläisen, „proletaari”-työläisen, joka ei voi muutoin elää kuin myymällä työvoimaansa.

Lisäarvon suurentaminen on mahdollinen kahdella peruskeinolla: jatkamalla työpäivää („absoluuttinen lisäarvo”) ja lyhentämällä välttämätöntä työpäivää („suhteellinen lisäarvo”). Eritellessään edellistä keinoa Marx luo valtavan kuvan työväenluokan taistelusta työpäivän lyhentämiseksi ja valtiovallan toimenpiteistä työpäivän pidentämiseksi (XIV—XVII vuosisadalla) sekä sen lyhentämiseksi (XIX vuosisadan tehdaslainsäädäntö). „Pääoman” ilmes-
tymisen jälkeen on maailman kaikkien sivistysmaiden työväenliikkeen historia lisännyt tuhansia uusia tosiasioita tämän kuvan valaisemiseksi.

Eritellessään suhteellisen lisäarvon tuotantoa Marx tutkii työn tuottavuuden kapitalistisen kohottamisen kolmea historiallista perusvaihetta: 1) yksinkertainen yhteistoi-
minta; 2) työnjako ja manufaktuuri; 3) koneet ja suurteollisuus. Se, kuinka syvällisesti Marx tuo tässä esiin kapitalismin kehityksen tyypillisimmät peruspiirteet, näkyy m.m. siitä, että Venäjän niin sanotun „koti”-teollisuuden tutkiminen antaa mitä rikkaimman aineiston kahden ensimmäisen vaiheen valaisemiseksi. Ja tuo koneellisen suurteollisuuden vallankumouksellistava vaikutus, jonka Marx kuvasi v. 1867, on sen jälkeen kuluneen puolen vuosisadan aikana ilmennyt monissa „uusissa” maissa (Venäjä, Japani y.m.).

Edelleen. Erittäin tärkeä ja uusi on Marxin suorittama **pääoman kasautumisen** erittely, s.o. erittely, joka koskee lisäarvon tietyn osan muuttamista pääomaksi ja tämän osan käyttämistä uuteen tuotantoon eikä kapitalistin henkilökohtaisiin tarpeisiin tai hänen oikkujensa tyydyttämiseen. Marx osoitti koko aikaisemman klassillisen poliittisen taloustieteen (Adam Smithistä alkaen) virheen, taloustieteen, joka oletti, että koko pääomaksi muuttuva lisäarvo menee vaihtelevaan pääomaan. Itse asiassa se jakaantuu *tuotannonvälineisiin* ynnä vaihtelevaan pääomaan. Valtava merkitys kapitalismin kehitysprosessissa ja kapitalismin muuttumisessa sosialismiksi on sillä seikalla, että pysyvän pääoman osuus kasvaa (pääoman kokonaissummassa) nopeammin kuin vaihtelevan pääoman osuus.

Pääoman kasautuminen, edistäessään työläisten joutumista koneiden syrjäyttämiksi ja luodessaan toisessa koh-
tiossa rikkautta, toisessa kurjuutta, synnyttää myös niin sanotun „työväen vara-armeijan”, työväen „suhteellisen

ylijäämän” eli „kapitalistisen liikaväestön”, joka ilmenee mitä moninaisimmissa muodoissa ja suo pääomalle tilaisuuden laajentaa tuotantoa erittäin nopeasti. Tämä mahdollisuus yhdessä luoton ja pääoman tuotannonvälineinä kasautumisen kanssa antaa muun muassa avaimen liikatuotantopulien ymmärtämiseksi, joita aika ajoin puhkeaa kapitalistisissa maissa, aluksi keskimäärin kerran kymmenessä vuodessa, sitten pitemmin ja epämääräisemmin väliajoin. Pääoman kasautumisesta kapitalismin perustalla on erotettava niin sanottu alkuperäinen kasautuminen: työntekijäin väkivaltainen erottaminen tuotannonvälineistä, talonpoikain häätäminen mailtaan, yhteisömaiden anastus, siirtomaajärjestelmä, valtiovelka- ja suojelustullijärjestelmä j.n.e. „Alkuperäinen kasautuminen” luo toisessa kohtiossa „vapaan” proletaarin ja toisessa rahanomistajan, kapitalistin.

„Kapitalistisen kasautumisen historiallista tendenssiä“ Marx luonnehtii seuraavin kuuluisin sanoin: „Välittömien tuottajien pakkoluovutus suoritetaan mitä säälimättömmällä vandaalisuudella ja päästetään siinä valloilleen alhaisimmat, likaisimmat, pikkumaisimmat ja rumimmat intohimot. Omistajan” (talonpojan ja käsityöläisen) „työllä hankitun, niin sanoaksemme yksityisen riippumattoman työntekijän työ- ja tuotannonvälineihinsä yhteenkasvamiseen perustuvan yksityisomaisuuden työntää syrjään kapitalistinen yksityisomaisuus, joka perustuu vieraan, mutta muodollisesti vapaan työvoiman riistämiseen... Nyt ei enää ole pakkoluovutettavana omaa talouttaan hoitava työläinen, vaan useita työmiehiä riistävä kapitalisti. Tämä pakkoluovutus tapahtuu itse kapitalistisen tuotannon sisäisten lakien vaikutuksesta, pääomien yhteenkokoontumisen kautta. Yksi kapitalisti lyö maahan monta muuta kapitalistia. Käsi kädessä tämän yhteenkokoontumisen eli muutamien kapitalistien suorittaman monien kapitalistien pakkoluovuttamisen kanssa kehittyy työprosessin yhteistoiminnallinen muoto yhä laajemmissa ja suuremmissa mittasuhteissa, kehittyy tieteen tarkoituksenmukainen teknillinen soveltaminen, maan järjestelmällinen käyttäminen, työvälineiden muuttuminen sellaisiksi työvälineiksi, joita voidaan käyttää ainoastaan kollektiivisesti, kaikkien tuotannonvälineiden säästö käyttämällä niitä tuotannonvälineinä yhdistetyssä yhteiskunnallisessa työssä, kaikkien kansojen punou-

tuminen maailmanmarkkinain verkkoon ja samalla kapitalistisen järjestelmän kansainvälinen luonne. Niiden pääomaylimysten luvun alituisesti vähetessä, jotka anastavat ja monopolisoivat tämän muuttumisprosessin kaikki edut, kasvaa kurjuuden, sorron, orjuuden, rappeutumisen ja riiston määrä, mutta samalla kasvaa myös suuttumus työväenluokassa, jota kapitalistisen tuotantoprosessin mekanismi itse kouluttaa, yhdistää ja järjestää. Pääomamonopoli tulee sen tuotantotavan kahleeksi, joka on sen kanssa ja sen suojassa kehittynyt. Tuotannonvälineiden yhteenkokoontuminen ja työn yhteiskunnallistuminen pääsevät kohtaan, missä ne käyvät kapitalistisen vaippansa kanssa yhteensopimattomiksi. Se räjäytetään rikki. Kapitalistisen yksityisomaisuuden kuolinhetki lyö. Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan” („Pääoma”, I).

Erittäin tärkeä ja uusi on edelleen Marxin „Pääoman” II osassa suorittama erittely yhteiskunnallisen kokonaispääoman uusintamisesta. Tässäkin Marx esittää ei yksilöllistä, vaan joukkoilmiön, ei yhteiskunnan talouden murto-osaa, vaan tämän talouden kokonaisuudessaan. Oikaistuaan edellä mainitun klassikkojen virheen Marx jakaa koko yhteiskunnallisen tuotannon kahteen suureen osaan: I) tuotannonvälineiden tuotanto ja II) kulutustarvikkeiden tuotanto ja tutkii yksityiskohtaisesti, esittämiensä numerollisten esimerkkien perusteella, kaiken yhteiskunnallisen pääoman kiertokulkua kokonaisuudessaan sen läpikäydessä uusintamisprosessia aikaisemmassa laajuudessaan kuin myös sen kasautumisprosessissa. „Pääoman” III osassa on ratkaistu kysymys *keskimääräisen voiton suhdeluvun* muodostumisesta arvolain perusteella. On pidettävä taloustieteen suurena edistysaskeleena sitä, että Marx suorittaa erittelynsä taloudellisten joukkoilmiöiden, yhteiskunnallisen talouden kokonaisuuden kannalta eikä yksityistapauksien tai kilpailun pintailmiöiden kannalta, joihin usein rajoittuu vulgääri poliittinen taloustiede eli nykyaikainen „rajahyötyteoria”. Aluksi Marx erittelee lisäarvon syntymisen ja vasta sitten siirtyy käsittelemään sen jakautumista voitoksi, korkoksi ja maankoroksi. Voitto on lisäarvon suhde yritykseen sijoitettuun koko pääomaan. „Korkean elimellisen kokoonpanon” pääoma (s.o. sellainen, jossa pysyvä pääoma suhteessa vaihtelevaan on suurempi kuin keskimäärin

yhteiskunnassa) antaa keskinkertaista alemman voiton suhdeluvun. „Alhaisen elimellisen kokoonpanon” pääoma — keskinkertaista korkeamman. Pääomien keskinäinen kilpailu, niiden vapaa siirtyminen tuotantoalalta toiselle tekee kummassakin tapauksessa voiton suhdeluvun keskimääräiseksi. Tietyn yhteiskunnan kaikkien tavarain arvojen summa käy yhteen tavarain hintain summan kanssa, mutta yksityisissä liikeyrityksissä ja eri tuotantoaloilla ei tavaroita kilpailun vaikutuksesta myydä niiden arvosta, vaan *tuotantohintoihin*, jotka ovat yhtä suuret kuin käytetty pääoma ynnä keskimääräinen voitto.

Täten Marx arvolain perusteella täysin selvitti sen yleisesti tunnetun ja kiistattoman tosiasian, että hinnat poikkeavat arvoista ja että voitto tasoittuu, sillä kaikkien tavarain arvojen summa käy yhteen hintojen summan kanssa. Mutta (yhteiskunnallisen) arvon saattaminen (yksilöllisten) hintain tasolle ei käy yksinkertaista eikä välitöntä, vaan hyvin monimutkaista tietä: on aivan luonnollista, että sellaisten hajallaan olevien tavarantuottajien yhteiskunnassa, joita ainoastaan markkinat yhdistävät, ei lainmukaisuus voi ilmetä muutoin kuin keskimääräisenä, yhteiskunnallisena, joukkoluontoisena lainmukaisuutena, yksilöllisten puoleen tai toiseen poikkeamien tasoittuessa keskenään.

Työn tuottavuuden kohoaminen merkitsee pysyvän pääoman nopeampaa kasvua vaihtelevaan verrattuna. Ja koska lisäarvo on yksistään vain vaihtelevan pääoman funktio, niin on ymmärrettävä, että voiton suhdeluku (lisäarvon suhde koko pääomaan eikä vain sen vaihtelevaan osaan) pyrkii alenemaan. Marx erittelee seikkaperäisesti tätä tendenssiä ja useita sitä verhoavia tai sitä vastaan vaikuttavia seikkoja. Pysähtymättä esittelemään III osan erittäin mielenkiintoisia lukuja, jotka on omistettu koronkiskonta-, kauppa- ja rahapääomalle, siirrymme kaikkein tärkeimpään: *maankorkoteoriaan*. Maataloustuotteiden tuotantohintaa eivät kapitalistisissa maissa määrää keskinkertaisen, vaan huonoimman maan tuotantokustannukset, eivät keskinkertaiset, vaan huonoimmat tuotteen markkinointiehdot, koska maata on rajoitettu määrä ja se on kokonaan yksityisten omistajain hallussa. Tämän hinnan ja parhaimmalla maalla (tai parhaimmilla ehdoilla) toimivan tuotannon hinnan ero on erotus- eli *differentiaalikorko*. Eritellessään diffe-

rentiaalikorkoa yksityiskohtaisesti ja osoittaessaan, että se syntyy erilaisten maapalstojen hedelmällisyydessä vallitsevasta erosta ja maahan sijoitetun pääoman erilaisesta suuruudesta, Marx (ks. myös „Lisäarvoteorioita”-teosta, jossa erikoista huomiota ansaitsee Rodbertuksen arvostelu) paljasti täydellisesti Ricardon virheen, että muka differentiaalikorkoa saadaan vain silloin, kun siirrytään parhaimmilla mailta huonoimmille. Päinvastoin, on myös päinvastaista siirtymistä, on maan muuttumista yhdestä laatuluokasta toiseen (maataloustekniikan edistyksen, kaupunkien kasvun y.m. vaikutuksesta), ja surullisen kuuluisa „maan vähenevän hedelmällisyyden laki” on suuri erehdys, yritys panna luonnon syyksi kapitalismin puutteellisuudet, rajoittuneisuus ja ristiriidat. Edelleen, voiton tasoittuminen kaikilla teollisuuden ja yleensä kansantalouden aloilla edellyttää täyttä kilpailuvapautta, pääoman vapaata virtaamista tuotantoalalta toiselle. Mutta maan yksityisomistus luo monopolin, joka on esteenä tälle vapaalle virtaamiselle. Tämän monopolin vaikutuksesta maatalouden tuotteet, maatalouden, jolle on ominaista pääoman alhaisempi kokoonpano ja niin ollen myös yksilöllisesti korkeampi voiton suhdeluku, eivät joudu voiton suhdeluvun tasoittumisen täysin vapaaseen prosessiin; maanomistaja, koska hän on monopolisti, saa mahdollisuuden pitää hintaa keskimääräistä ylempänä, ja tämä monopolihinta synnyttää *absoluuttisen* koron. Differentiaalikorkoa ei voida poistaa kapitalismin valitessa, mutta absoluuttinen korko sitä vastoin *voidaan* poistaa, esim. maan kansallistamisen yhteydessä, maan siirtymässä valtion omaisuudeksi. Sellainen siirtäminen merkitsisi yksityisomistajain monopolin järkkymistä, merkitsisi johdonmukaisempaa, täydellisempää kilpailuvapauden toteutumista maataloudessa. Ja siksi radikaaliset porvarit, huomauttaa Marx, ovat aikojen kuluessa monestikin esittäneet tämän edistykellisen porvarillisen vaatimuksen maan kansallistamisesta, joka kuitenkin pelottaa porvariston enemmistöä, sillä se „kajoaa” liian läheltä myös toista, meidän päivinämme erikoisen tärkeätä ja „arkaluontoista” monopolia: tuotannonvälineiden monopolia yleensä. (Erittäin ymmärrettävästi, lyhyesti ja selvästi selostaa Marx teoriansa pääoman keskimääräisestä voitosta ja absoluuttisesta maankorosta kirjeessään Engelsille elokuun 2 pltä 1862.

Ks. „Kirjeenvaihto”, III osa, ss. 77—81. Vrt. myös kirjettä elokuun 9 pltä 1862, sama, ss. 86—87. ²⁶⁾ — Maankoron historiaan nähden on myös viitattava Marxin erittelyyn, joka selostaa työllämaksukoron (jolloin talonpoika työllään tilanherran maalla luo lisätuotteen) muuttumista tuote- eli luontoiskoroksi (talonpoika tuottaa omalla maallaan lisätuotteen antaen sen tilanherralle „ei-taloudellisen pakon” perusteella), sitten rahakoroksi (sama luontoiskorko, mutta rahaksi muutettuna tavarantuotannon kehityksen johdosta, vanhan Venäjän „obrok”) ja vihdoin kapitalistiseksi koroksi, jolloin talonpojan tilalle astuu maataloudellinen liikeyrittäjä, joka viljelee maata palkkatyön avulla. Tämän „kapitalistisen maankoron syntyä” koskevan erittelyn yhteydessä mainittakoon muutamia Marxin syvällisiä (ja erityisesti takapajuisiin maihin, kuten Venäjään, nähden tärkeitä) ajatuksia **kapitalismin kehityksestä maanviljelyksessä**. „Luontoiskoron muuttumista rahakoroksi ei vain kiertämättömästi seuraa, vaan jopa käy sen edellä omistamattomien ja rahasta työvoimansa myyvien päiväläisten luokan muodostuminen. Tämän luokan syntymisaikana, jolloin se esiintyy vain siellä täällä, varakkaammilla verotalonpojilla kehittyä luonnollisesti tapa riistää omaksi hyväkseen maaseudun palkkatyöväkeä — aivan samoin kuin feodaaliaikana varakkaimmat maaorjatalonpojat itse vuorostaan pitivät maaorjia. Näille talonpojille kehittyä siten asteittaisesti mahdollisuus koota melkoinen omaisuus ja muuttua itse tuleviksi kapitalisteiksi. Vanhojen, omaa taloutta hoitavien maanhaltijain keskuuteen syntyy niin muodoin kapitalististen maanvuokraajien taimisto, joiden kehitys riippuu kapitalistisen tuotannon yleisestä kehityksestä maatalouden ulkopuolella” („Pääoma”, III ², 332)... „Maalaisväestön osan pakkoluovuttaminen ja maaltahäätö ei vain „vapauta” työläisiä sekä heidän elintarpeitaan ja työmateriaalejaan teollisuuspääomaa varten, vaan luo myös sisäiset markkinat” („Pääoma”, I ², 778). Maalaisväestön kurjistumisella ja taloudellisella häviöllä on taas vuorostaan merkityksensä työväen vara-armeijan luomisessa pääomalle. Jokaisessa kapitalistisessa maassa „osa maalaisväestöä on sen vuoksi alituisesti muuttumassa kaupunki- tai manufaktuuriväestöksi (s.o. ei-maanviljelysväestöksi). Tämä suhteellisen liikaväestön lähde pulppuaa alituisesti... Maatyöläisen palkka poljetaan

vähimpään mahdolliseen, ja hän seisoo aina toisella jalallaan pauperismin suossa" („Pääoma”, I², 668). Talonpojan yksityisomistus viljelemäänsä maahan on pientuotannon perusta ja sen kukoistuksen, klassillisen muodon saavuttamisen ehto. Mutta tällainen pientuotanto soveltuu vain tuotannon ja yhteiskunnan ahtaisiin, alkeellisiin puitteisiin. Kapitalismin aikana „talonpoikain riisto eroaa teollisuusproletariaatin riistämisestä ainoastaan muodollisesti. Riistäjä on sama: pääoma. Yksityiset kapitalistit riistävät yksityisiä talonpoikia hypoteekkien ja koronkiskonnan avulla, kapitalistiluokka riistää talonpoikaisluokkaa valtionverojen välityksellä” („Luokkataistelut Ranskassa”). „Talonpojan parselli (pieni maapalsta) on enää vain veruke, joka sallii kapitalistin periä maasta voittoa, korkoa ja vuokramaksua ja jättää peltomiehen asiaksi ansaita palkkansa siten kuin hän itse parhaaksi näkee” („Brumairekuun 18.”). Tavallisesti talonpoika vielä luovuttaa kapitalistiselle yhteiskunnalle, s.o. kapitalistiluokalle, osan palkastaan, painuen „irlantilaisen maanvuokraajan tasalle — ollakseen muka yksityisomistaja” („Luokkataistelut Ranskassa”). Mikä on „yhtenä syynä siihen, että maissa, joissa talonpoikainen pienmaanomistus on vallitsevana, viljan hinta on alhaisempi kuin kapitalistisen tuotantotavan maissa”? („Pääoma”, III², 340.) Se, että talonpoika antaa yhteiskunnalle (s.o. kapitalistiluokalle) ilmaiseksi osan lisätuotteesta. „Tämä alhainen (viljan sekä muiden maataloustuotteiden) hinta on siis seuraus tuottajain köyhyydestä eikä suinkaan heidän työnsä tuottavuudesta.” („Pääoma”, III², 340.) Pienmaanomistus, pientuotannon normaalimuoto, rappeutuu, tuhoutuu ja joutuu perikatoon kapitalismin vallitessa. „Pienmaanomistuksen luonteeseen ei sovi työn yhteiskunnallisten tuotantovoimien kehitys, yhteiskunnalliset työmuodot, pääomien yhteiskunnallinen keskitys, suuressa mitassa harjoitettu karjanhoito eikä tieteen yhä laajentuva soveltaminen. Koronkiskonta ja verojärjestelmä johtavat ehdottomasti kaikkialla pienmaanomistajien kurjistumiseen. Pääoman kuluttaminen maan ostoon vie tämän pääoman pois maanviljelykseltä. Tuotannonvälineiden rajaton pirstoutuminen ja itse tuottajien pysyminen toisistaan eristettyinä”. (Osuustoiminta, s.o. pientalonpoikain osuuskunnat, jotka esittävät erittäin suurta porvarillisesti edistyksellistä osaa,

pystyvät vain heikentämään, mutta eivät lopettamaan tätä tendenssiä; samoin ei myöskään pidä unohtaa, että tämä osuustoiminta tuottaa paljon hyötyä varakkaille talonpojille ja hyvin vähän, tuskin mitään, köyhälistöjoukolla, ja sitten itse osuuskunnista tulee palkkatyön riistäjiä.) „Suunnaton ihmisvoiman tuhlaus. Yhä suurempi tuotannon ehtojen huononeminen ja tuotannonvälineiden kallistuminen on parselli- (pien-) omistuksen laki”. Maataloudessa samoin kuin teollisuudessaakin kapitalismi uudistaa tuotantoprosessin vain „tuottajain marttyyriuden” hinnalla. „Maatyöläisten hajaantuneisuus laajoille alueille murtaa heidän vastustuskykynsä, jota vastoin kaupunkilaistyöläisten keskittyminen lisää tuota kykyä. Samoin kuin nykyaikaisessa teollisuudessa saavutetaan myöskin nykyaikaisessa kapitalistisessa maanviljelyksessä työn tuottavuuden kohoaminen ja sen suurempi joustavuus itsensä työvoiman murtamisen ja näännyttämisen hinnalla. Sitä paitsi jokainen edistysaskel kapitalistisessa maanviljelyksessä ei ole edistysaskel ainoastaan taidossa riistää työmiestä, vaan myöskin taidossa riistää maata... Kapitalistinen tuotanto kehittää siis yhteiskunnallisen tuotantoprosessin tekniikkaa ja yhdistelmää vain siten, että se samalla horjuttaa kaiken rikkauden alkulähteet: maan ja työläisen” („Pääoma”, I, 13. luvun loppu).

SOSIALISMI

Edellä sanotusta näkyy, että Marx johtaa kapitalistisen yhteiskunnan sosialistiseksi muuttumisen kiertämättömyyden kokonaisuudessaan ja yksinomaan nykyisen yhteiskunnan liikunnan taloudellisesta laista. Työn yhteiskunnallistuminen, joka kulkee tuhansissa muodoissaan eteenpäin yhä nopeammin ja joka Marxin kuolemasta kuluneen puolen vuosisadan aikana ilmenee erikoisen havainnollisesti suurtuotannon, kapitalistien kartellien, syndikaattien ja trustien kasvussa sekä finanssipääoman laajuuden ja mahtavuuden jättiläismäisessä kehityksessä, — siinä sosialismin kiertämättömän koittamisen tärkein aineellinen perusta. Tämän muuttumisen intellektuaalisena ja moraalisenä liikkeellepanijana, sen fyysillisenä toimeenpanijana esiintyy itse kapitalismin kouluttama proletariaatti. Sen taistelu porvaristoa vastaan, esiintyen erilaisissa ja yhä sisältörikkaam-

missa muodoissa, muuttuu kiertämättömästi poliittiseksi taisteluksi, jonka suuntana on valtiovallan valtaaminen proletariaatin käsiin („proletariaatin diktatuuri”). Tuotannon yhteiskunnallistumisen täytyy johtaa tuotannonvälineiden siirtymiseen yhteiskunnan omaisuudeksi, „pakkoluovuttajien pakkoluovuttamiseen”. Työn tuottavuuden suunnaton kasvu, työpäivän lyhentäminen, alkeellisen, hajanaisen pien-tuotannon jätteiden ja raunioiden korvaaminen korkealle kehittyneellä kollektiivisella työllä, — sellaisia ovat tämän siirtymisen suoranaiset tulokset. Kapitalismi katkaisee lopullisesti yhteyden teollisuuden ja maatalouden väliltä, mutta samanaikaisesti se valmistaa korkeimmassa kehityksessään tämän yhteyden uusia aineksia, teollisuuden yhdistämistä maatalouteen tieteen ja kollektiivisen työn yhdistelmien tietoisien soveltamisen pohjalla (tekemällä lopun maaseudun takapajuisuudesta, eristyneisyydestä, raakuudesta sekä myöskin luonnottomasta valtaviin joukkojen kerääntymisestä suuriin kaupunkeihin). Nykyajan kapitalismin korkeimmat muodot valmistelevat perheen uutta muotoa, uusia elinehtoja naisen asemassa ja nousevien sukupolvien kasvatuksessa: naisten ja lasten työ sekä kapitalismin aiheuttama patriarkaalisen perheen hajoaminen saavat nykyisessä yhteiskunnassa kiertämättömästi mitä kauheimmat, tuhoisimmat ja inhottavimmat muodot. Mutta siitä huolimatta „suurteollisuus synnyttää taloudellisen perustan korkeammalle perhemuodolle ja molempien sukupuolien välisille suhteille antamalla yhteiskunnallisesti järjestetyissä tuotantoprosesseissa kodin piirin ulkopuolella naisille, nuorille henkilöille ja lapsille ratkaisevan merkityksen. Yhtä typerää on tietenkin pitää perheen kristillis-germaanista muotoa ehdottomana kuin muinaisroomalaista muotoa tai muinaiskreikkalaista tai itämaalaista, jotka muuten yhdessä muodostavat yhtenäisen historiallisen kehitysjakson. On ilmeistä, että yhdistetyn työhenkilökunnan kokoonpanon kumpaankin sukupuoleen ja kaikkiin ikäluokkiin kuuluvista henkilöistä täytyy sitä vastaavissa oloissa muuttua inhimillisen kehityksen lähteeksi, vaikka se luontoperäisen raa’assa, kapitalistisessa muodossa, jolloin työläinen on olemassa tuotantoprosessia varten, eikä tuotantoprosessi työläistä varten, on turmion ja orjuuden ruttopesä” („Pääoma”, I,

13. luvun loppu). Tehdasjärjestelmässä voimme nähdä „idun tulevaisuuden kasvatukselle, jolloin kaikkien määrättyä ikärajaa vanhempien lasten tuottava työ liittyy opetuksen ja voimisteluun ei ainoastaan keinona yhteiskunnallisen tuotannon lisäämiseksi, vaan myös ainoana keinona kasvattaa kaikin puolin kehittyneitä ihmisiä” (sama). Samalle historialliselle perustalle, ei vain pelkästään menneisyyden selvittämisen mielessä, vaan myöskin tulevaisuuden pelottoman näkemisen ja sen toteuttamiseen suunnatun rohkean käytännöllisen toiminnan mielessä Marxin sosialismi asettaa myöskin kysymykset kansallisuudesta ja valtiosta. Kansakunnat ovat yhteiskunnallisen kehityksen porvarillisen aikakauden välttämätön tuote ja välttämätön muoto. Myöskään työväenluokka ei voinut lujittua, miehityä ja muodostua „järjestäytymättä kansakunnan puitteissa”, olematta „kansallinen” („vaikka kokonaan toisessa mielessä kuin sen porvaristo käsittää”). Kapitalismin kehitys hajottaa kuitenkin yhä enemmän kansallisia raja-aitoja, hävittää kansallisen eristyneisyyden, asettaa kansallisten antagonismien sijalle luokka-antagonismin. Tämän vuoksi kehittyneissä kapitalistisissa maissa on täysin totta se, että „työläisillä ei ole isänmaata” ja että työläisten „yhteinen toiminta” ainakin sivistysmaissa „on proletariaatin vapautuksen ensimmäisiä ehtoja” („Kommunistinen Manifesti”). Valtio, tämä järjestetty väkivalta, syntyi kiertämättömästi yhteiskunnan kehityksen tietyllä asteella, kun yhteiskunta jakaantui sovittamattomiin luokkiin, kun se ei enää voinut olla olemassa ilman näennäisesti yhteiskunnan yläpuolella olevaa ja tietystä määrin siitä eristäytynyttä „valtaa”. Syntyen luokkavaistakohdista, valtio muodostuu „voimakkaimman, taloudellisesti hallitsevan luokan valtioksi, luokan, josta sen kautta tulee myös poliittisesti hallitseva luokka ja joka saa siten uusia keinoja sorretun luokan kurissapitämiseksi ja riistämiseksi. Niinpä antiikin valtio oli ennen kaikkea orjanomistajain valtio orjain kurissapitämiseksi, feodaalivaltio oli aateliston välikappale maaorjatalonpoikain kurissapitämiseksi ja nykyaikainen eduskunnallinen valtio on kapitalistien käsissä välikappale palkkatyöläisten riistämiseksi” (Engels: „Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä”, missä hän esittää omia ja Marxin mieli-

piteitä). Porvarillisen valtion kaikkein vapain ja edistyk-
sellisinkään muoto, demokraattinen tasavalta, ei suinkaan
tee tyhjäksi tätä tosiasiaa, se muuttaa vain sen muotoa
(hallituksen yhteys pörssiin, virkamiesten, lehdistön, j.n.e.
lahjottavuus, joko suoranainen tai välillinen). Johtaen luok-
kien häviämiseen sosialismi johtaa siten myöskin valtion
häviämiseen. „Ensimmäinen toimenpide”, kirjoittaa Engels
„Anti-Dühringissä”, „jossa valtio esiintyy koko yhteiskun-
nan todellisena edustajana — tuotannonvälineiden pakko-
luovuttaminen koko yhteiskunnan nimessä — on samalla
sen viimeinen itsenäinen teko valtiona. Valtiovallan sekaan-
tuminen yhteiskunnallisiin suhteisiin käy alalla toisensa
jälkeen tarpeettomaksi ja loppuu itsestään. Ihmisten hal-
litsemisen tilalle tulee esineiden hallinta ja tuotantoproses-
sin johtaminen. Valtiota ei „lakkauteta”, se kuolee”. „Yh-
teiskunta, joka uudestijärjestää tuotannon tuottajain vapai-
den ja tasa-arvoisten assosiaatioiden perustalla, siirtää
koko valtiokoneen sinne, minne se silloin on kuuluva:
muinaisesineiden museoon, rukiin ja pronssikirveen viereen”
(Engels: „Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alku-
perä”).

Mitä vihdoin tulee kysymykseen Marxin sosialismin suh-
teesta pientalonpoikaistoon, joka säilyi pakkoluovuttajain
pakkoluovuttamisen kaudella, on viitattava Marxin ajatuk-
sia esittävään Engelsin lausuntoon: „Saatuamme haltuum-
me valtiovallan emme tule ajattelemaan pientalonpoi-
kain väkivaltaista pakkoluovuttamista (saman tekevää, kor-
vausta vastaan tai ilman sitä), niin kuin meidän on pakko
tehdä suurmaanomistajien suhteen. Pientalonpoikiin näh-
den on tehtävänäemme ennen kaikkea muuttaa heidän yksi-
tyistuotantonsa ja yksityisomistuksensa osuustoiminnalli-
seksi, mutta ei väkivalloin, vaan näyttäen esimerkkiä ja
tarjoamalla yhteiskunnallista apua tässä tarkoituksessa. Ja
silloinhan meillä on tietenkin riittävästi keinoja todistaak-
semme talonpojalle tällaisen muuttamisen kaikki etuisuudet,
joita hänelle jo nyt täytyy selittää” (Engels: „Agraarikysy-
myksestä Lännessä”, Aleksejevan julkaisema, s. 17, venä-
jännös virheellinen. Originaali „Neue Zeitissa” *).

---

* — „Uusi Aika”. Toim.

PROLETARIAATIN LUOKKATAISTELUTAKTIikka

Selitettyään jo vv. 1844—1845 vanhan materialismin erään peruspuutteen, sen nimittäin, ettei se osannut ymmärtää vallankumouksellisen käytännöllisen toiminnan edellytyksiä eikä arvioida sen merkitystä, Marx kiinnitti koko elämänsä ajan, teoreettisten töittensä ohella, herkeämättä huomiota proletariaatin luokkataistelutaktiikan kysymyksiin. Valtavan aineiston tässä suhteessa tarjoavat kaikki Marxin teokset ja varsinkin hänen v. 1913 julkaistu neljä nidettä käsittävä kirjeenvaihtonsa Engelsin kanssa. Tätä aineistoa ei ole vielä läheskään kaikkea koottu, pantu järjestykseen, tutkittu eikä selvitetty. Sen takia meidän on pakko rajoittua tässä aivan yleisiin ja lyhyihin huomautuksiin, korostaen sitä, että ilman *t ä t ä* materialismin puolta Marx piti materialismia täydellä syyllä puolinaisena, yksipuolisena ja elottomana. Proletariaatin taktiikan perustehtävän Marx määritteli tiukasti materialistis-dialektisen maailmankatsoimuksensa kaikkia perusajatuksia vastaavasti. Vain kyseisen yhteiskunnan poikkeuksetta kaikkien luokkien keskinäissuhteiden kokonaisuuden objektiivinen huomioonottaminen ja siis myöskin tämän yhteiskunnan objektiivisen kehityksasteen sekä sen ja toisten yhteiskuntain välisten keskinäissuhteiden huomioonottaminen voi olla edistyneimmän luokan oikean taktiikan perustana. Tällöin tarkastellaan kaikkia luokkia ja kaikkia maita ei niiden staattisessa, vaan dynaamisessa tilassa, s. o. ei liikkumattomuuden tilassa, vaan liikkeessä (jonka lait johtuvat jokaisen luokan olemassaolon taloudellisista ehdoista). Liikettä taas vuorostaan ei tarkastella vain menneisyyden, vaan myös tulevaisuuden kannalta, eikä vain hitaita muutoksia näkevien „evolutionistien” typerän käsityksen mukaisesti, vaan dialektisesti: „suuressa historiallisessa kehityksessä 20 vuotta ovat samanarvoisia kuin yksi päivä”, kirjoitti Marx Engelsille, „vaikka sitten taas voi tulla sellaisia päiviä, joihin keskittyy 20 vuotta” („Kirjeenvaihto”, III osa, s. 127) ²⁷. Jokaisella kehityksasteella, jokaisella hetkellä täytyy proletariaatin taktiikan ottaa huomioon tämä ihmiskunnan historian objektiivisesti kiertämätön dialektiikka, käyttäen toisaalta hyväkseen poliittisen lamaannuksen tai kilpikonnamaisen hitaan, niin sanotun „rauhallisen”, kehityksen aikoja edisty-

neimmän luokan tietoisuuden, voiman ja taistelukunnon kehittämiseksi ja toisaalta suunnaten kaiken tämän hyväksikäyttämistyön kyseisen luokan liikkeen „loppupäämäärää” kohti ja tehdäkseen sen kykeneväksi ratkaisemaan käytännöllisesti suuria tehtäviä suurina päivinä, „joihin keskittyy 20 vuotta”. Erittäin tärkeitä ovat Marxin kaksi päätelmää tästä kysymyksestä: toinen teoksessa „Filosofian kurjuus” proletariaatin taloudellisesta taistelusta ja taloudellisista järjestöistä ja toinen „Kommunistisessa Manifestissa” proletariaatin poliittisista tehtävistä. Ensimmäinen kuuluu: „Suurteollisuus kokoaa yhteen paikkaan joukon toisilleen tuntemattomia ihmisiä. Kilpailu halkoo heidän etunsa. Mutta työpalkan suojeleminen, tuo heidän yhteinen etunsa työnantajaan nähden, yhdistää heidät samaan vastarinnan, yhteenliittymisen ajatukseen... Alussa hajanaiset yhteenliittymät muodostuvat ryhmiksi, ja aina yhtyneen pääoman vuoksi tulee työläisille heidän liittojensa suojeleminen paljoka tärkeämmäksi kuin palkan suojeleminen... Tässä taistelussa — todellisessa kansalaissodassa — yhtyvät ja kehittyvät kaikki ainekset lähenevää suurtaistelua varten. Kun yhteenliittyminen on saavuttanut tämän asteen, saa se poliittisen luonteen”. Siinä on taloudellisen taistelun ja ammatillisen liikkeen ohjelma ja taktiikka muutamiksi vuosikymmeniksi, koko pitkäksi ajanjaksoksi, jolloin proletariaatti valmisteleo voimiaan „lähenevää suurtaistelua” varten. Tähän on verrattava Marxin ja Engelsin lukuisia viittauksia Englannin työväenliikkeen esimerkkiin, siihen, kuinka teollisuuden „kukoistus” aiheuttaa yrityksiä „työläisten ostamiseksi” („Kirjeenvaihto Engelsin kanssa”, I, 136)²⁸, työläisten vetämiseksi syrjään taistelusta, kuinka tuo kukoistus yleensä „demoralisoi työläisiä” (II, 218); kuinka Englannin proletariaatti „porvarillistuu” — „kai-kista kansakunnista porvarillisin” (englantilainen) „haluaa nähtävästi päästä loppujen lopuksi siihen, että sillä olisi porvariston rinnalla porvarillinen aristokratia ja porvarillinen proletariaatti” (II, 290)²⁹; kuinka siltä haihtuu „val-lankumouksellinen energia” (III, 124); kuinka täytyy odottaa enemmän tai vähemmän pitkä aika, kunnes „Englannin työläiset vapautuvat näennäisestä porvarillisesta turmeltu-neisuudestaan” (III, 127); kuinka Englannin työväenliik-keeltä puuttuu „chartistien tulinen henki” (1866; III, 305)³⁰;

kuinka englantilaisista työväenjohtajista tulee välimuoto „radikaalien porvarien ja työläisten välillä” (Holyoake’sta, IV, 209); kuinka Englannin monopoliaseman takia ja niin kauan kuin tuo monopoliasema säilyy, „et brittiläisten työläisten kanssa voi mitään tehdä” (IV, 433)³¹. Taloudellisen taistelun taktiikkaa työväenliikkeen yleisen kulun (*ja lopputuloksen*) yhteydessä tarkastellaan tässä erinomaisen laajalta, kaikinpuoliselta, dialektiselta, todella vallankumoukselliselta näkökannalta.

„Kommunistisessa Manifestissa” on esitetty seuraava marxilaisuuden perusajatus poliittisen taistelun taktiikasta: „kommunistit taistelevat työväenluokan lähimpien välittömien tarkoitusperien ja etujen puolesta, mutta he edustavat samalla myös liikkeen tulevaisuutta”. Tämän mukaisesti Marx v. 1848 kannatti Puolassa „agraarivallankumouksen” puoluetta, „samaa puoluetta, joka vuonna 1846 nostatti Krakovin kapinan”. Marx kannatti Saksassa vv. 1848—1849 jyrkimpiä vallankumouksellisia demokraatteja eikä koskaan myöhemmin perunut sitä, mitä hän oli silloin sanonut taktiikasta. Saksan porvaristoa hän piti aineksena, joka oli „alusta alkaen taipuvainen kavaltamaan kansan” (vain liitto talonpoikaiston kanssa olisi voinut auttaa porvaristoa toteuttamaan tehtävänsä täydellisesti) „ja tekemään kompromissin vanhan yhteiskunnan kruunattujen edustajien kanssa”. Esitämme Marxin suorittaman loppuerittelyn Saksan porvariston luokka-asemasta porvarillis-demokraattisen vallankumouksen kaudella, erittelyn, joka on muuten mestarillinen näyte materialismista, mikä tarkastelee yhteiskuntaa sen liikkeessä eikä vain liikkeen sitä puolta, joka suuntautuu *taaksepäin*:... „se ei luottanut itseensä eikä kansaan; nurisi huippukerroksille, pelkäsi alimpia kerroksia;... se pelkäsi maailman hirmumyrskyä; se oli kaikin puolin tarmoton, kaikin puolin pelkkää plagiaattia;... se oli vailla aloitteellisuutta;... kirottu vanhus, joka lisäksi huomasi olevansa tuomittu ohjaamaan ja torjumaan elämää uhkuvan kansan ensimmäisiä nuoruudeninnostuksen purkauksia omien heikon vanhuksen intressiensä mukaisesti”... („Uusi Reinin Lehti” 1848, ks. „Kirjallinen Jäämistö”, III osa, s. 212)³². Parisenkymmentä vuotta myöhemmin Marx kirjeessään Engelsille (III, 224) sanoi v:n 1848 vallankumouksen epäonnistumisen syyksi sen, että porvaristo piti parem-

pana rauhan solmimista orjuuden kanssa kuin jo pelkkää vapaustaistelun perspektiiviä. Kun vuosien 1848—1849 vallankumouskausi päättyi, Marx vastusti kaikenlaista vallankumouksella leikkimistä (Schapper—Willich ja taistelu heitä vastaan) ja vaati, että on osattava toimia uudella kaudella, joka valmistaa ikäänkuin „rauhallisesti” uusia vallankumouksia. Se, missä hengessä Marx vaati tätä työtä suoritettavaksi, näkyy hänen seuraavasta arviostaan, jonka hän antoi Saksan tilanteesta kaikkein synkimmän taantumuksen aikana v. 1856: „Koko asia Saksassa tulee riippumaan siitä, voidaanko proletaarista vallankumousta lujittaa jonkinlaisella talonpoikaissodan toisella painoksella” („Kirjeenvaihto Engelsin kanssa”, II, 108)³³. Niin kauan kuin demokraattinen (porvarillinen) vallankumous Saksassa oli päätökseenviemättä, Marx suuntasi kaiken huomionsa sosialistisen proletariaatin taktiikassa talonpoikaiston demokraattisen tarmon kehittämiseen. Hän oli sitä mieltä, että Lassalle suorittaa „objektiivisesti työväenliikkeen kavaltamista preussilaisille” (III, 210) muun muassa nimenomaan sen vuoksi, että Lassalle on antanut perään tilanherroille ja preussilaiselle nationalismille. „On katalaa”, kirjoitti Engels v. 1865 vaihtaessaan ajatuksia Marxin kanssa heidän suunnittelemaansa yhteisestä julkilausumasta lehdistössä, „hyökätä maatalousmaassa teollisuusproletariaatin nimessä yksinomaan porvariston kimppuun mainitsematta sanallakaan feodaaliaateliston harjoittamasta maatyöläisten patriarkaalisesta „riistosta ruoskan avulla”” (III, 217)³⁴. Vuosina 1864—1870, sen kauden lähetessä loppuaan, jolloin Saksassa vietiin päätökseen porvarillis-demokraattinen vallankumous ja jolloin Preussin ja Itävallan riistäjäluokat taistelivat viedäkseen tämän vallankumouksen tavalla tai toisella päätökseen *ylhäältäpäin*, Marx ei ainoastaan tuominut Lassallea, joka oli mielistellyt Bismarckia, vaan ojensi myöskin Liebnechtia, joka oli vajonut „austrofiileyteen” ja partikularismin puolustamiseen; Marx vaati vallankumouksellista taktiikkaa, joka taistelee yhtä säälimättömästi sekä Bismarckia että austrofiilejä vastaan, taktiikkaa, joka ei mukautuisi „voittajan”, preussilaisen junkkerin tahtoon, vaan ryhtyisi viipymättä uudelleen vallankumoukselliseen taisteluun sitä vastaan *ja sillä pohjalla*, jonka Preussin sotilaalliset voitot olivat luoneet

(„Kirjeenvaihto Engelsin kanssa”, III, 134, 136, 147, 179, 204, 210, 215, 418, 437, 440—441)³⁵. Kuuluisassa Internationalen julistuksessa syyskuun 9 päivältä 1870 Marx varoitti Ranskan proletariaattia ennenaikaisesta kapinasta, mutta kun kapina kuitenkin puhkesi (v. 1871), Marx tervehti innostuneena „taivasta vastaan ryntäävien” joukkojen vallankumouksellista aloitetta (Marxin kirje Kugelmannille). Vallankumouksellisen esiintymisen tappio tässä tilanteessa, kuten niin monissa muissakin, oli Marxin dialektisen materialismin kannalta pienempi paha proletariaatin taistelun yleisessä kulussa ja tuloksessa kuin luopuminen vallatuista asemista, antautuminen ilman taistelua: tuollainen antautuminen olisi demoralisoinut proletariaatin ja horjuttanut sen taistelukykyä. Marx, joka osasi antaa täyden arvon legaalisten taistelukeinojen käyttämiselle poliittisen pysähdystilan ja porvarillisen legaalisuuden valtakausina, tuomitsi v. 1877—1878, sen jälkeen, kun oli säädetty poikkeuslaki sosialisteja vastaan, hyvin jyrkästi Mostin „vallankumouksellisen fraasin” ja samalla kävi ainakin yhtä ankarasti, ellei ankaramminkin opportunistin kimppuun, jonka valtaan virallinen sosialidemokraattinen puolue oli silloin tilapäisesti joutunut, kun tuo puolue ei heti ollut osoittanut riittävää lujuuutta ja kestävyyttä, vallankumouksellisuutta ja valmiutta siirtyä illegaaliseen taisteluun vastauksena poikkeuslakiin („Marxin kirjeitä Engelsille”, IV, 397, 404, 418, 422, 424.³⁶ Vrt. myöskin kirjeitä Sorgelle).

KIRJALLISUUS

Marxin teosten ja kirjeiden täydellistä kokoelmaa ei ole vielä tähän mennessä julkaistu. Venäjän kielelle Marxin teoksia on käännetty enemmän kuin millekään muulle kielelle. Näiden teosten allaseuraava luettelo on laadittu aikajärjestyksessä. Marxin väitöskirja Epikuroksen filosofiasta (julkaistu Marxin kuoleman jälkeen ilmestyneessä „Kirjallissessa Jäämistössä”, josta puhumme tuonnempana) on vuodelta 1841. Tässä väitöskirjassaan Marx on vielä täydellisesti hegeliläisen idealismin katsantokannalla. „Reinin Lehdessä” (Köln) julkaistut Marxin artikkelit ovat vuodelta 1842, niistä mainittakoon erikoisesti Reinin kuudensilla maapäivillä painovapaudesta käydyn keskustelun arvostelu sekä metsävarkauksia koskevien lakien johdosta kirjoitettu artikkeli, edelleen: artikkeli, jossa puolletaan politiikan vapauttamista teologiasta, y.m. (osa on julkaistu „Kirjallissessa Jäämistössä”). Näissä kirjoituksissa on havaittavissa Marxin siirtyminen idealismin kannalta materialismin kannalle ja vallankumouksellisen demokratismen kannalta kommunismin kannalle. Vuonna 1844 ilmestyy Pariisissa Marxin ja Arnold Rugen toimittamana „Saksalais-Ranskalainen Vuosikirja”, jossa tapahtuu lopullisesti tuo yllä mainittu siirtyminen. Erittäin merkittäviä ovat Marxin artikkelit: „Johdanto Hegelin oikeusfilosofian arvosteluun” (paitsi „Kirjallisessa Jäämistössä” julkaisemista se on ilmestynyt myös erillisenä kirjasena) ja „Juutalaiskysymyksestä” (samaten; ilmestynyt „Znanijen” kustantamana kirjasena, „Huokeahintainen kirjasto” № 210). Vuonna 1845 Marx ja Engels julkaisevat yhdessä (Frankfurt am Mainissa)

kirjasen: „Pyhä perhe. Bruno Baueria ja kumpp. vastaan” (paitsi „Kirjallisessa Jäämistössä” julkaisemista se on ilmestynyt venäjän kielellä kaksi eri kertaa kirjasena; kustantamot „Novyi Golos”, Pietari, 1906, ja „Vestnik Znanija”, Pietari, 1907). Vuoden 1845 kevätkaudelta ovat Marxin teokset Feuerbachista (julkaistu Fr. Engelsin kirjasen „Ludwig Feuerbach” liitteenä; on olemassa venäjännös). Vuosina 1845—1847 Marx kirjoitti useita artikkeleita (suurin osa niistä on yhteenkokoamatta, uudestaan julkaisematta ja venäjän kielelle kääntämättä) sanomalehtiin: „Vorwärts” * — ilmestyi Pariisissa, „Brüsseler Deutsche Zeitung” ** (1847), „Das Westphälische Dampfboot” (Bielefeld, 1845—1848) ***, „Der Gesellschaftsspiegel” (1846, Elberfeld) ****. Vuodelta 1847 on peräisin Brysselissä ja Pariisissa julkaistu Marxin tärkein Proudhonia vastaan tähdätty teos: „Filosofian kurjuus. Vastaus hra Proudhonin „Kurjuuden filosofiaan”” (venäjän kielellä kolme „Novyi Mirin” julkaisemaa painosta, yksi G. Lvovitshin, yksi Aleksejevan ja yksi „Prosvestshenijen”, kaikki vuosina 1905—1906). Vuonna 1848 julkaistiin Brysselissä „Puhe kauppavapaudesta” (on olemassa venäjännös) ja sitten ilmestyi Lontoossa yhdessä Fr. Engelsin kanssa kirjoitettu, kuuluisa, miltei kaikille Euroopan ja osaksi maailman muidenkin maiden kielille käännetty „Kommunistisen Puolueen Manifesti” (venäjännöksestä on otettu noin 8 painosta vuosina 1905—1906, „Molotin”, „Kolokolin”, Aleksejevan y.m. julkaisemina, suurin osa takavarikoitu, ilmestynyt eri nimisenä: „Komm. Manif.”, „Kommunismista”, „Yhteiskuntaluokat ja kommunismi”, „Kapitalismi ja kommunismi”, „Historian filosofia”; tämän ja samoin myös muiden Marxin teosten täydellisiä ja tarkimpia venäjännöksiä ks. ulkomaisista, pääasiallisesti „Työn vapautus” ryhmän julkaisemista painoksista). Vuoden 1848 kesäkuun 1 päivän ja vuoden 1849 toukokuun 19 päivän välisenä aikana ilmestyi Kölnissä „Uusi Reinin Lehti”, jonka päätoimittajana oli tosiasiallisesti Marx. Niitä Marxin lukuisia artikkeleja, jotka julkaistiin tässä lehdessä, joka vielä nykyäänkin jää vallan-

* — „Eteenpäin”. *Toim.*

** — „Brysselin Saksalainen Lehti”. *Toim.*

*** — „Westphalenin Höyrylaiva” (Bielefeld, 1845—1848). *Toim.*

**** — „Yhteiskunnan Peili” (1846, Elberfeld). *Toim.*

kumouksellisen proletariaatin parhaaksi, vertaansa vailla olevaksi äänenkannattajaksi, ei ole koottu eikä täydellisesti julkaistu uudelleen. Tärkeimmät on liitetty „Kirjalliseen Jäämistöön”. Erillisenä kirjasena ovat monta kertaa ilmestyneet tuossa lehdessä julkaistut Marxin artikkelit „Palkkatyö ja pääoma” (venäjän kielellä 4 painosta, Kozmanin, „Molotin”, Mjakhovin ja Lvovitshin julkaisemat, vuosina 1905—1906). Samasta lehdestä on otettu: „Liberaalit vallassa” (kustant. „Znanije”, „Huokeahintainen Kirjasto” № 272, Pietari, 1906). Vuonna 1849 Marx julkaisi Kölnissä „Kaksi poliittista oikeusjuttua” (kaksi Marxin puolustuspuhetta; valamiesoikeus kumosi Marxia vastaan esitetyt syytökset, joiden mukaan hän oli tehnyt painovapausrikoksen ja kehottanut aseelliseen vastarintaan hallitusta vastaan. Venäjännöksestä otettu 5 painosta vuosina 1905—1906, Aleksejevan, „Molotin”, Mjakhovin, „Znanijen” ja „Novyi Mirin” julkaisemana). Vuonna 1850 Marx julkaisi Hampurissa „Uusi Reinin Lehti”-nimisen aikakauslehden 6 numeroa. Niissä julkaistuista artikkeleista tärkeimmät on liitetty „Kirjalliseen Jäämistöön”. Erittäin mainioita ovat seuraavat Marxin artikkelit, jotka Engels julkaisi uudelleen vuonna 1895 kirjasena: „Luokkataistelut Ranskassa vuosina 1848—1850” (venäjännös, kustant. M. Malyh, „Kirjasto” № 59—60; samoin kokoelmassa: „Kokoelma historiallisia teoksia”, kääntäjät Bazarov ja Stepanov, kustant. Skirmunt, Pietari, 1906, samoin: „Ajatuksia ja mielipiteitä XX vuosisadan elämästä”, Pietari, 1912). Vuonna 1852 New Yorkissa ilmestyi Marxin kirjanen: „Louis Bonaparten brumairekuun kahdeksastoista” (venäjännös julkaistu juuri mainituissa kokoelmissa). Samana vuonna Lontoossa: „Paljastuksia Kölnin kommunistijutusta” (venäjännös: „Kölnin kommunistijuttu”, „Yleistajuinen Tieteellinen Kirjasto” № 43, Pietari, 1906, lokak. 28 pnä). Vuoden 1851 elokuusta vuoteen 1862 saakka * Marx oli New Yorkin „Tribuuna” („The New York Tribune”) lehden vakinainen avustaja, hänen monet artikkelinsa julkaistiin siinä allekirjoituksitta, toimituksen artikkeleina. Erittäin mainioita ovat artikkelit:

* Engels artikkelissaan Marxista „Handwörterbuch der Staatswissenschaften” julkaisussa, Bd. 6, S. 603 („Valtiotieteiden käsikirja”, 6. osa, s. 603. Toim.) ja Bernstein artikkelissaan Marxista „Britannian Ensyklopedian” 11. painoksessa v. 1911 ovat osoittaneet virheellisesti vv. 1853—1860. Katso vuonna 1913 julkaistua Marxin ja Engelsin kirjeenvaihtoa.

„Vallankumous ja vastavallankumous Saksassa”, jotka on Marxin ja Engelsin kuoleman jälkeen julkaistu uudelleen saksannoksina (venäjännös ilmestynyt kahdessa kokoelmassa, Bazarovin ja Stepanovin kääntämänä, sen lisäksi julkaistu viisi kertaa erillisenä kirjasena vuosina 1905—1906, kustantajat Aleksejeva, „Obshtshestvennaja Poljza”, „Novyi Mir”, „Vseobshtshaja Biblioteka” ja „Molot”). Lontoossa julkaistiin erillisinä kirjasina joitakin „Tribuunassa” ilmestyneitä Marxin artikkeleja, esimerkiksi Palmerstonista vuonna 1856, „Paljastuksia XVIII vuosisadan diplomatian historiasta” (Englannin liberaalisen puolueen ministerien vakinaisesta ja omanvoitonpyyteisestä riippuvaisuudesta Venäjältä) ynnä muita. Marxin kuoleman jälkeen hänen tyttärensä Eleanor Aveling julkaisi useita „Tribuunassa” ilmestyneitä Marxin kirjoituksia Idän kysymyksestä otsikolla: „The Eastern Question”. London. 1897. („Idän kysymys”). Osa on venäjännetty: „Sota ja vallankumous”, 1 nide. Marx ja Engels: „Julkaisemattomia kirjoituksia (vv. 1852, 1853, 1854)”. Harkov. 1919. (Kirjasto „Nasha Mysl”). Vuoden 1854 lopulla ja vuoden 1855 kuluessa Marx toimi „Neue Oder-Zeitungin”* avustajana ja vuosina 1861—1862 Wienin „Presse”** lehden avustajana. Näitä artikkeleita ei ole koottu, ja vain osa niistä on julkaistu „Neue Zeit” lehdessä, samoin kuin monet Marxin kirjeistään. Sama koskee myös „Das Volk”*** lehdessä (Lontoo. 1859) julkaistuja Marxin kirjoituksia, joissa käsitellään vuonna 1859 käydyn Italian sodan diplomatian historiaa. Vuonna 1859 Berliinissä ilmestyi Marxin teos: „Poliittisen taloustieteen arvostelua” (venäjännös, Moskova, 1896, Manuilovin toimittama, ja Pietari, 1907, Rumjantsevin käännös). Vuonna 1860 Lontoossa ilmestyi Marxin kirjanen „Herr Vogt” („Herra Vogt”).

Vuonna 1864 ilmestyi Lontoossa Marxin kirjoittama „Kansainvälisen työväenliiton vetoisuus” (on olemassa venäjännös). Marx oli Internationalen Pääneuvoston lukuisten manifestien, vetoomusten ja päätöslauselmien laatija. Tätä aineistoa ei ole vielä eritelty läheskään täydellisesti eikä edes koottu. Ensimmäisenä askelena tällä alalla

* — „Uusi Oderin Lehti”. Toim.

** — „Lehdistö”. Toim.

*** — „Kansa”. Toim.

on G. Jekkin kirja: „Internationale” (venäjännös ilmestynyt Pietarissa, 1906, kustantaja „Znanije”), jossa on julkaistu muun muassa eräitä Marxin kirjeitä ja hänen laatimiaan päätöslauselmaehdotuksia. Marxin kirjoittamien Internationalen asiakirjojen joukkoon kuuluu Pääneuvoston manifesti Pariisin Kommuunista, joka ilmestyi vuonna 1871 Lontoossa erillisenä kirjasena otsikoin: „Kansalaisista Ranskassa” (Leninin toimittama venäjännös, kustant. „Molot” y.m.). Marxin kirjeenvaihto Internationalen jäsenen Kugelmanin kanssa kuuluu vuosien 1862—1874 kauden (kaksi venäjänkielistä painosta, toinen A. Goichbargin kääntämä, toinen Leninin toimittama). Vuonna 1867 ilmestyi Hampurissa Marxin perusteos: „Pääoma. Poliittisen taloustieteen arvostelua”. I osa. Toisen ja kolmannen osan julkaisi Engels Marxin kuoleman jälkeen, vuosina 1885 ja 1894. Venäjännökset: I osa — viisi painosta (kaksi Danielsonin kääntämänä, vv. 1872 ja 1898, kaksi J. A. Gurvitshin ja L. M. Zakin kääntämänä Struven toimittamana, 1. painos v. 1899 ja 2. painos v. 1905, yksi Bazarovin ja Stepanovin toimittamana). II ja III osa ovat ilmestyneet Danielsonin kääntäminä (huonompia) sekä Bazarovin ja Stepanovin toimittamina käännöksinä (parempia). Vuonna 1876 Marx auttoi Engelsiä tämän kirjan „Anti-Dühring” („Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft”) kirjoittamisessa tarkastaen koko teoksen käsikirjoituksen ja kirjoittaen poliittisen taloustieteen historiaa käsittelevän luvun kokonaisuudessaan.

Sittemmin, Marxin kuoleman jälkeen, julkaistiin hänen seuraavat teoksensa: „Gothan ohjelman arvostelua” (Pietari, 1906, saksan kielellä „Neue Zeit” lehdessä, 1890/91, № 18). „Työpalkka, hinta ja voitto” (kesäkuun 26 p:nä 1865 pidetty luento. „Neue Zeit”, XVI, 1897/98, venäjännös ilmestynyt „Molotin” kustantamana v. 1906 ja Lvovitshin kustantamana v. 1905). „K. Marxin, Fr. Engelsin ja F. Lassallen kirjallinen Jäämistö”, 3 osaa. Stuttgart, 1902. (Venäjännös ilmestynyt Axelrodin y.m. toimittamana. 2 osaa. Pietari, 1908. I osa on ilmestynyt vielä J. Gurvitshin toimittamana, Moskova, 1907. On julkaistu erikseen Lassallen kirjeet Marxille, ne ovat myös „Kirjallisessa Jäämistössä”.) „K. Marxin, F. Engelsin y.m. kirjeitä Sor-gelle” (kaksi venäjänkielistä painosta, toinen Axelrodin

toimittama ja toinen Leninin esipuheella varustettu, kustant. Dauge). „Lisäarvoteorioita”, 3 osaa 4 niteenä, Stuttgart, 1905—1910, Kautskyn julkaisema „Pääoman” neljännen osan käsikirjoitus (vain ensimmäinen osa on venäjännetty ja julkaistu kolme kertaa: Pietarissa 1906 Plehanovin toimittamana; Kieivissä 1906 Zheleznovin toimittamana; Kieivissä 1907 Tutshapskin toimittamana). Vuonna 1913 ilmestyi Stuttgartissa „K. Marxin ja Fr. Engelsin kirjeenvaihto” laajana 4-osaisena painoksena, jossa on 1.386 kirjettä vuoden 1844 syyskuun ja vuoden 1883 tammikuun 10 pn väliseltä ajalta ja joka tarjoaa runsaasti mitä arvokkainta aineistoa K. Marxin elämäkertaan ja katsomuksiin tutustumista varten. Vuonna 1917 ilmestyi kaksi osaa Marxin ja Engelsin kirjoituksia: Artikkeleita vuosilta 1852—1862 (saksan kielellä). Tästä Marxin teoksia koskevasta luettelosta puheen ollen täytyy lopuksi huomauttaa, että siitä on vielä jäänyt pois muutamia pienempiä kirjoituksia ja erillisiä kirjeitä, joista suurin osa on julkaistu „Neue Zeit” ja „Vorwärts” lehdissä ynnä muissa sosialidemokraattisissa julkaisuissa saksan kielellä; epätäydellinen on epäilemättä myös kaikkia Marxin venäjänöksiä koskeva luettelo, eritoten vuosina 1905—1906 julkaistujen kirjasten osalta.

Marxia ja marxilaisuutta käsittelevä kirjallisuus on tavattoman laaja. Mainitsemme siitä vain oleellisimman ja jaamme kirjoittajat kolmeen perusryhmään: marxilaisiin, jotka olennaisessa ovat Marxin katsantokannalla; porvarillisiin kirjailijoihin, jotka tosiasiallisesti suhtautuvat marxilaisuuteen vihamielisesti, ja revisionisteihin, jotka näennäisesti tunnustavat joitakin marxilaisuuden perustoja, mutta todellisuudessa vaihtavat marxilaisuuden porvarillisiin katsomuksiin. Revisionismin omalaatuisena venäläisenä muunnoksena tulee pitää narodnikkilaista suhtautumista Marxiin. W. Sombart esittää laatimassaan „Ein Beitrag zur Bibliographie des Marxismus” (Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, XX, 2. Heft, 1905, S.S. 413—430) * varsin vailinainen, 300 nimikettä käsittävän luettelon. Sen täydennykseksi ks. „Neue Zeitia”, vuosien 1883—1907 ja myöhäisempien vuosien hakemistoja. Sen lisäksi ks. Josef

* — „Lisäys marxilaisuuden bibliografiaan” (Sosiaalitiiteen ja sosiaalipolitiikan arkisto, XX osa, 2. nide, 1905, ss. 413—430). *Toim.*

Stammhammer: „Bibliographie des Sozialismus und Kommunismus”. Bd. I—III. Jena (1893—1909) *. Edelleen marxilaisuuden yksityiskohtaisen kirjaluetellon esittämiseksi voidaan mainita vielä: „Bibliographie der Sozialwissenschaften”. Berlin. Jahrgang 1, 1905 u. ff. **. Ks. myös *N. A. Rubakin*, „Kirjojen parissa” (II osa, 2. painos). Esitämme tässä vain tärkeimmät. Marxin elämäkerrasta puheen ollen on mainittava ennen kaikkea *Fr. Engelsin* artikkelit „Volkskalender’issa” ***, jota Bracke julkaisi Braunschweigissä v. 1878, ja kirjassa „Handwörterbuch der Staatswissenschaften”. Bd. 6, S. 600—603. *W. Liebknecht*: „Karl Marx zum Gedächtniss”. Nürnberg. 1896. *Lafargue*: „K. Marx. Persönliche Erinnerungen”. *W. Liebknecht*: „Karl Marx”. 2 painosta. Pietari. 1906. *P. Lafargue*: „Muistelmiani K. Marxista”. Odessa. 1905. (Ks. alkuperäistä „Neue Zeit” julkaisusta IX, I.) „*K. Marxin muistolle*”. Pietari. 1908, 410 siv., kokoelma. J. Nevzorovin, N. Rozhkovin, V. Bazarovin, J. Steklovin, A. Finn-Jenotajevskin, P. Rumjantsevin, K. Rennerin, H. Roland-Holstin, V. Iljinin, R. Luxemburgin, G. Zinovjevin, J. Kamenevin, P. Orlovskin ja M. Taganskin artikkeleita. *Fr. Mehring*: „Karl Marx”. Marxin laaja englanninkielinen elämäkerta, jonka on kirjoittanut amerikkalainen sosialisti Spargo (*Spargo*: „K. Marx, his life and work”. London, 1911 ****), on epätydyttävä. Yleiskuvausta Marxin toiminnasta ks. *K. Kautskyn* kirjasta: „Die historische Leistung von K. Marx. Zum 25. Todestag des Meisters”. Berlin. 1908. Venäjännös: „K. Marx ja hänen historiallinen merkityksensä”. Pietari, 1908. Vrt. myös *Klara Zetkinin* yleistajuista kirjasta: „K. M. und sein Lebenswerk” (1913) *****. Muistelmia Marxista: *Annenkovin* muistelmat aikakauslehdessä „Vestnik Jevropy”, 1880, № 4 (sekä „Muistelmia”, III osa. „Merkittävä vuosikymmen”). Pietari. 1882) ja *Karl Schurz*in muistelmat „Russkoje Bogatstvossa”, 1906, № 12; *M. Kovalevskin* muistelmat „Vestnik Jevropyssa”, 1909, VI ja seur.

* — Josef Stammhammer. „Sozialismin ja kommunismin bibliografia”. 1—III osa. Jena (1893—1909). *Toim.*

** — „Sosiaalitieteiden bibliografia”. Berliini. I. vuosikerta, 1905 ja seur. *Toim.*

*** — „Kansankalenteri”. *Toim.*

**** — *Spargo*. „K. Marx, hänen elämänsä ja toimintansa”. Lontoo, 1911. *Toim.*

***** — *Klara Zetkin*. „Karl Marx ja hänen elämäntönsä” (1913). *Toim.*

Kysymystä marxilaisuuden filosofiasta ja historiallisesta materialismista on käsitellyt parhaiten G. V. Plehanov: „20 vuoden ajalta”. Pietari, 1909, 3. painos; „Puolustuksesta hyökkäykseen”. Pietari, 1910; „Marxilaisuuden peruskysymykset”. Pietari, 1908; „Arvostelijaimme arvostelua”. Pietari, 1906; „Monistisen historiankäsitelmän kehityksestä”. Pietari, 1908, y.m. teokset. *Antonio Labriola*: „Materialistisesta historiankäsitelmästä”. Pietari, 1898. *Saman tekijän*: „Historiallinen materialismi ja filosofia”. Pietari, 1906. *Fr. Mehring*: „Historiallisesta materialismista”. Pietari, 1906 (2 painosta: „Prosvestshenijien” ja „Molotin”). *Saman tekijän*: „Legenda Lessingistä”. Pietari, 1908 („Znanije”). Vrt. myös (ei-marxilaisen) *Ch. Andlerin*: „Kommunistinen Manifesti. Historia, johdanto, kommentaareja”. Pietari, 1906. Ks. myös „Historiallinen materialismi”. Pietari, 1908, kokoelma Engelsin, Kautskyn, Lafargue’in ja monien muiden kirjoituksia. *L. Axelrod*: „Filosofisia kirjoituksia. Vastaus historiallisen materialismin filosofisille arvostelijoille”. Pietari, 1906. *E. Untermann*: „Die logischen Mängel des engeren Marxismus”. München, 1910* (753 sivua — laaja, mutta köykäinen teos), jossa aivan erikokoisesti puolustetaan Dietzgenin onnistumattomia marxilaisuudesta poikkeamia. *Hugo Riekes*: „Die philosophische Wurzel des Marxismus”, julkaistu „Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft”issa”, 62. Jahrgang, 1906, 3. Heft, S. 407—432**, mielenkiintoinen Marxin katsomusten vastustajan teos, jossa tuo vastustaja näyttää näiden katsomusten olevan filosofisesti eheitä materialismin kannalta katsoen. *Benno Erdmann*: „Die philosophischen Voraussetzungen der materialistischen Geschichtsauffassung”, julkaistu „Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft”issa” (Schmollers Jahrbuch). 1907, 3. Heft, S. 1—56***, siinä on hyvin hyödyllisiä formulointeja Marxin filosofisen materialismin eräistä perusväittämistä ja yhteen veto niistä vastaväitteistä, joita esitetään kantilaisuuden ja

* — *E. Untermann*. „Ortodoksisen marxilaisuuden loogillisia vajavaisuuksia”. München, 1910. *Toim.*

** — *Hugo Riekes*. „Marxilaisuuden filosofiset juuret” „Valtiotieteiden aikakauskirjassa”, 62. vuosikerta, 1906, 3. vihko, ss. 407—432. *Toim.*

*** — *Benno Erdmann*. „Materialistisen historiankäsitelmän filosofiset edellytykset” „Lainsäädännön, Hallinnan ja Kansantalouden vuosikirjassa” (Schmollerin vuosikirja). 1907, 3. vihko, ss. 1—56. *Toim.*

yleensä agnostisismien tavanomaiselta katsantokannalta. *R. Stammler* (kantilainen): „Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung”. 2 painosta. Lpz. 1906 *. *Woltmann* (samoin kantilainen): „Historiallinen materialismi”, venäjännös, 1901. *Vorländer* (samoin): „Kant ja Marx”. Pietari, 1909. Vrt. myös väittelyä A. Bogdanovin, V. Bazarovin y.m. („Kirjoitelmia marxilaisuuden filosofian johdosta”, Pietari, 1908. *A. Bogdanov*: „Suuren fetishismin luhistuminen”. Moskova, 1909 y.m. teokset) ja V. Iljinin välillä („Materialismi ja empiriokritisismi”. Moskova, 1909). Historiallista materialismia ja etiikkaa koskevasta kysymyksestä: *K. Kautsky*: „Etiikka ja materialistinen historiankäsitys”. Pietari, 1906 ja Kautskyn lukuisat muut teokset. Sitten *Boudin*: „Das theoretische System von K. Marx”. Stuttg. 1909 (*L. B. Boudin*: „K. Marxin teoreettinen järjestelmä uusimman arvostelun valossa”, venäjännös englannin kielellä, toimittaja V. Zaslitsch. Pietari, 1908). *Hermann Gorter*: „Der historische Materialismus”, 1909 **. Marxilaisuuden vastustajain teoksista mainitsemme *Tugan-Baranovskin* kirjan: „Marxilaisuuden teoreettiset perustat”. Pietari, 1907. *S. Prokopovitch*: „Marxin arvostelua”. Pietari, 1901. *Hammacher*: „Das philosophisch-ökonomische System des Marxismus” (Lpz. 1910 ***, 730 sivua — sitaattikokoelma). *W. Sombart*: „Sosialismi ja sosiaalinen liike XIX vuosisadalla”. Pietari. *Max Adler* (kantilainen): „Kausalität und Teleologie” (Wien, 1909: „Marx-Studien”) ja „Marx als Denker” ****.

Huomion arvoinen on hegeliläisen idealistin *Giov. Gentilen* kirja: „La philosophia di Marx” (Pisa. 1899) ***** , — tekijä tähdentää Marxin materialistisen dialektiikan eräitä tärkeitä puolia, joihin kantilaiset, positivistit y.m.s. eivät tavallisesti kiinnitä huomiota, — ja *Lévyin* kirja: „Feuerbach” — eräästä Marxin tärkeimmästä edeltäjästä filosofiasa. Hyödyllinen on *Tshernyshevin* laatima useista Marxin teoksista valittujen sitaattien kokoelma: „Marxilaisen

* — *R. Stammler*. „Talous ja oikeus materialistisen historiankäsitteen kannalta katsoen”. 2 painosta. Leipzig. 1906. *Toim.*

** — *Hermann Gorter*. „Historiallinen materialismi”. 1909. *Toim.*

*** — *Hammacher*. „Marxilaisuuden filosofis-taloudellinen järjestelmä” (Leipzig. 1910). *Toim.*

**** — *Max Adler*. „Syysuhde ja tarkoituseräisyysoppi” (Wien. 1909. „Marx-tutkimuksia”) ja „Marx ajattelijana”. *Toim.*

***** — *Giovanni Gentile*. „Marxin filosofia” (Pisa. 1899). *Toim.*

muistio". Pietari („Delo"), 1908. Marxin taloudellista oppia käsittelevistä: *K. Kautsky*: „Marxin taloudellinen oppi" (monta venäjänkielistä painosta), *samoin hänen*: „Agraarikysymys", „Erfurtin ohjelma" ja lukuisat kirjaset. Vrt. vielä *Bernstein*: „Marxin taloudellinen oppi". „Pääoman" 3. osa (v. 1905 venäjännös); *Gabriel Deville*: „Pääoma" („Pääoman" I osan esittelyä, v. 1907 venäjännös). Niin sanotun revisionismin edustajana marxilaisten keskuudessa agraarikysymyksen alalla on *E. David*: „Sosialismi ja maatalous" (venäjännös. Pietari, 1902). Revisionismin arvostelua ks. *V. Iljiniltä*: „Agraarikysymys", I osa, Pietari, 1908. Ks. myös *V. Iljin*: „Kapitalismin kehitys Venäjällä". 2. painos, Pietari, 1908, ja *samoin hänen*: „Taloudellisia tutkielmia ja kirjoituksia". Pietari, 1899. *V. Iljin*: „Uusia tietoja kapitalismin kehityslaeista maanviljelyksessä", I vihko, 1917. Marxin katsomusten soveltamista, muutamain poikkeamin, uusimpiin Ranskan agraarisuhteita koskeviin tietoihin ks. *Compère-Morelilta*: „La question agraire et le socialisme en France". Paris. 1912* (455 sivua). Marxin taloudellisten katsomusten edelleen kehittämistä talouselämän uusimpiin ilmiöihin sovellettuna ks. *Hilferdingiltä*: „Finanssipääoma". Pietari, 1911. (Niiden perusvirheiden oikaisua, joita tekijällä on arvoteorian kysymyksissä, ks. Kautskylta „Neue Zeit" lehdestä: „Gold, Papier und Ware" — „Kulta, paperiraha ja tavara" — 30, I; 1912, S. 837, 886.) *V. Iljin*: „Imperialismi kapitalismin uusimpana vaiheena". 1917. *P. Maslov* poikkeaa marxilaisuudesta oleellisissa kohdissa kirjoissaan: „Agraarikysymys" (2 osaa) ja „Kansantalouden kehityksen teoria" (Pietari, 1910). Eräiden tällaisten poikkeamien arvostelua ks. Kautskylta „Neue Zeittista", XXIX, 1, 1911, artikkeli: „Malthusianismi ja sosialismi".

Marxin taloudellisen opin arvostelua porvarillisten professorien keskuudessa laajasti levinneen „rajahyöty"-teorian kannalta: *Böhm-Bawerk*: „Zum Abschluss des Marxschen Systems" (Brl. 1896, „Staatswiss. Arbeiten", Festgabe für K. Knies). On olemassa venäjännös: Pietari,

---

* — *Compère-Morel*. „Agraarikysymys ja sosialismi Ranskassa". Pariisi. 1912. *Toim.*

1897, „Marxin teoria ja sen arvostelua”, ja *saman tekijän*: „Kapital und Kapitalzins”, 2 painosta, Insbr. 1900—1902, 2 osaa („Pääoma ja voitto”. Pietari, 1909). Edelleen ks.: *Riekès*: „Wert und Tauschwert” (1899)*; *v. Borkiewicz*: „Wertrechnung u. Preisrechnung im Marxschen System” (Archiv f. Sozialw., 1906—1907)**; *Leo v. Buch*: Über die Elemente d. polit. Ökonomie. I. Th. Die Intensität d. Arbeit, Wert u. Preis*** (julkaistu myös venäjän kielellä). Böhmer-Bawerkin arvostelun erittelyä marxilaiselta katsantokannalta: *Hilferding*: „Böhmer-Bawerks Marx-Kritik” („Marx-Studien”, Bd. I. Wien, 1904)**** ja muut pienemmät „Neue Zeitissa” julkaistut kirjoitukset.

Kahdesta marxilaisuuden tulkinnassa ja kehittämisessä esiintyvistä perussuuntauksista — „revisionistisesta” ja radikaalisesta („ortodoksisesta”), ks. *Ed. Bernstein*: „Sosialismin edellytykset ja sosialidemokratian tehtävät” (saksank. alkuper. Stuttg. 1899; venäjännös „Historiallinen materialismi”, Pietari, 1901. „Sosiaalisia ongelmia”, Moskova, 1901), vrt. myös *saman tekijän*: „Kirjoitelmia sosialismin historiasta ja teoriasta”. Pietari, 1902. Vastaus hänelle: *K. Kautsky*: „Bernstein ja sosialidemokraattien ohjelma” (saksank. alkuper. Stuttg. 1899. Venäjännöksestä 4 painosta vv. 1905—1906). Ranskalaisesta marxilaisesta kirjallisuudesta: *Jules Guesde*: „Quatre ans de lutte des classes”, „En gardel”, „Questions d’hier et d’aujourd’hui” (Paris, 1911)*****; *P. Lafargue*: „Le déterminisme économique de K. Marx” (Paris, 1909)*****. *Ant. Pannekoek*: „Zwei Tendenzen in der Arbeiter-Bewegung”*****.

Marxin esittämää pääoman kasautumisen teoriaa käsittelevä *Rosa Luxemburgin* uusi teos: „Die Akkumulation des Kapitals” (Brl. 1913)***** ja Luxemburgin niiden virheiden erittely, joita hän on tehnyt Marxin teoriaa

* — *Riekès*. „Arvo ja vaihtoarvo” (1899). *Toim.*

** — *Borkiewicz*. „Arvon ja hinnan määrittely Marxin järjestelmässä” (Sosiaalitteteiden arkisto. 1906—1907). *Toim.*

*** — *L. Buch*. „Poliittisen taloustieteen peruselementeistä. I osa. Työn voimaperäisyys, arvo ja hinta”. *Toim.*

**** — *Hilferding*. „Böhmer-Bawerk Marxin arvostelijana” („Marx-tutkimuksia”, I osa, Wien, 1904). *Toim.*

***** — *Jules Guesde*. „Neljä vuotta luokkataistelua”, „Vartiossa!”, „Eiispäivän ja tämän päivän kysymykset” (Pariisi, 1911). *Toim.*

***** — *P. Lafargue*. „K. Marxin taloudellinen determinismi” (Pariisi, 1909). *Toim.*

***** — *A. Pannekoek*. „Kaksi tendenssiä työväenliikkeessä”. *Toim.*

***** — *Rosa Luxemburg*. „Pääoman kasautuminen” (Berliini, 1913). *Toim.*

tulkitessaan, *Otto Bauerilla* kirjassa: „Die Akkumulation des Kapitals” („Neue Zeit”, 31. osa, 1913, I, S.S. 831 u. 862) *. *Eckstein* „Vorwärtsissä”, 1913 ja *Pannekoek* „Bremer Bürger-Zeitungissa”, 1913.

Vanhempaa venäläistä kirjallisuutta Marxista: *B. Tshitsherin*: „Saksalaiset sosialistit”, julkaistu Bezobrazovin „Valtiotietojen kokoelmassa”, Pietari, 1888, ja „Valtioppien historia”, 5. osa, Moskova, 1902, s. 156. *Sieberin* vastaus: „Saksalaiset taloustieteilijät hra Tshitsherinin lasien läpi katsottuina” „Kootuissa teoksissa”, II osa, Pietari, 1900. *L. Slonimski*: „K. Marxin taloudellinen oppi”. Pietari, 1898. *N. Sieber*: „David Ricardo ja K. Marx, heidän yhteiskunnallis-taloudelliset tutkielmansa”. Pietari, 1885 ja „Kootut teokset”, 2 osaa, Pietari, 1900. *I. Kaufmannin* (I. K—n) arvostelu „Pääomasta” aikakauslehdessä „Vestnik Jevropy”, 1872, № 5 — se on merkittävä siksi, että „Pääoman” 2. painoksen jälkilauseessa Marx siteeraa I. K—n päätelmiä tunnustaen, että niissä on tulkittu oikein hänen materialistis-dialektista metodologiaan.

Venäläiset narodnikit marxilaisuudesta: *N. K. Mihailovski* „Russkoje Bogatstvossa” 1894, № 10; 1895, №№ 1 ja 2, julkaistu uudelleen kootuissa teoksissa, P. Struven „Kriittillisten huomautusten” johdosta (Pietari, 1894), joita *K. Tulin* (V. Iljin) on eritellyt marxilaiselta kannalta teoksessa: „Aineistoa taloudellisen kehityksemme luonnehtimiseksi” (Pietari, 1895, sensuuri on hävittänyt sen), julkaistu uudelleen *V. Iljinin* kirjassa: „Kahdentoista vuoden ajalta”. Pietari, 1908. Edelleen, narodnikkilaisesta kirjallisuudesta: *V.V.*: „Suuntamme”. Pietari, 1892. *Saman tekijän*: „70-luvulta 1900-luvulle”. Pietari, 1907. *Nikolai* — on: „Katsauksia reforminjälkeiseen yhteiskunnalliseen talouteemme”. Pietari, 1893. *V. Tshernov*: „Marxilaisuus ja agraarikysymys”. Pietari, 1906. *Saman tekijän*: „Filosofisia ja sosiologisia tutkielmia”, Pietari, 1907.

Narodnikkien lisäksi mainitsemme vielä: *N. Karejev*: „Vanhoja ja uusia tutkielmia historiallisesta materialismista”. Pietari, 1896. 2. painos, 1913, otsikoituna: „Taloudellisen materialismin arvostelua”. *Masaryk*: „Marxilaisuus-

* — *Otto Bauer*. „Pääoman kasautuminen” („Uusi Aika”, 31. osa, 1913, I, ss. 831 ja 862). *Toim.*

---

den filosofiset ja sosiologiset perustat". Moskova, 1900. Croce: „Historiallinen materialismi ja marxilainen taloustiede”. Pietari, 1902.

Marxin katsomusten oikeaa arviointia varten on ehdottoman välttämätöntä tutustua hänen lähimmän aateveljensä ja työtoverinsa *Friedrich Engelsin* teoksiin. Marxilaisuutta ei voida käsittää eikä liioin tulkita ehyesti, ellei oteta huomioon *kaikkia* Engelsin teoksia.

Marxin arvostelua anarkismin kannalta ks. *V. Tsherkovilta*: „Marxilaisuuden doktriinit”, Pietari, 1905, 2 osaa; *V. Tucker*: „Kirjan asemesta”. Moskova, 1907. Syndikalisti *Sorel*: „Sosiaalisia kirjoitelmia nykyajan taloudesta”. Moskova, 1908.
